

PAMĚTNÍ SPIS

o zoologické a akklimatační zahradě

— v Praze. —

U 457



Napsal a péčí

družstva pro zřízení zoologické zahrady v Praze

vydal

JOSEF KAFKA,

adjunkt mušes království Českého.



1200

V PRAZE 1899.

Nákladem Družstva zoologické a akklimatační zahrady.

— Tiskem Dra Ed. Grégra. —

K

PAMĚTNÍ SPIS O ZOOLOGICKÉ A AKKLIMATAČNÍ ZAHRADĚ V PRAZE.

NAPSAL A PĚČÍ

DRUŽSTVA PRO ZŘÍZENÍ ZOOLOGICKÉ ZAHRADY V PRAZE

VYDAL

JOSEF KAFKA,
ADJUNKT MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.



V PRAZE 1899.

NÁKLADEM DRUŽSTVA ZOOLOGICKÉ A AKKLIMATAČNÍ ZAHRADY.

— TISKEM DRA ED. GRÉGRA. —

PŘEDMLUVA.

Jakkoli myšlénka zříditi zahradu zoologickou v Praze není nikterak nová, jest přece v nejširších kruzích vlastní podstata takového ústavu neznáma. Méně ještě znám jest pojem zahrady akklimatační, jejíž přidružení družstvo v úvahu vzalo teprve po svém ustavení. Než již i původní myšlénka, která vedla ke zřízení družstva, liší se v mnohém od běžných pojmů, zejména v tom, že družstvo nemínilo se obmeziti na pouhou zahradu zoologickou, nýbrž hned z počátku mělo na mysli ústav širšího základu, v němž by na př. nalézala se také lidová observatoř hvězdářská a jiná zařízení pro vyučování vědám přírodním způsobem lidovým na moderním základě názornosti a samoučnosti.

Z těch příčin přikročilo družstvo k vydání tohoto pamětního spisu, aby kruhům nejširším všechny názory na věc, jak spočívají v intencích družstva, ve známost byly uvedeny, a všechny stránky podniku po hospodářské i finanční stránce náležitě objasněny.

Spisovatel.

KAPITOLA I.

Co jest zahrada zoologická a aklimatační.

Podle dnešních názoru jest zahrada zoologická ozdobný park, v němž cizokrajná i domácí zvířata chovají se v poměrech, pokud možno jejich přirozenosti a původnímu bydlišti odpovídajících.

Účel zařízení takového v prvních dobách býval velice rozmanitý: záliba honební neb záliba v kuriozitách, zvýšení lesku knížecích dvorů nebo i zábava s produkcemi zvířat rozmanitě dressovaných.

Teprve nová doba, jež parky takové učinila přístupnými širokému obecenstvu, proměnila je v ústavy všeobecně užitečné jednak tím, že lidu poskytuje se v nich formou nanejvýš přístupnou a příjemnou mnohonásobné poučení, jednak tím, že i věda nalezla v nich pozoruhodné pozorovací stanice.

K tomu přidružil se ještě nejeden nový významný moment.

Kultura lidská postupující z nejlidnatějších končin do krajů řídicí obydlených, vytlačuje živočišný svět z jeho původních sídlišť buď vlivem zalidnění krajů a vzdělávání půdy, buď bezohledným často hubením.

Takovým způsobem řídne tvorstvo na zeměkouli vůči hledě a bezohledností lidských ničitelů za paměti lidské již tak mnohý druh živočišný s povrchu země vymizel úplně.

Příroda, jejíž odkojencem člověk sám jest, člověk, jenž přes všechny kulturní pokrok k ní lne prvotní láskou přirozeného pudu, od jeho bydlišť kulturních stále víc jest oddalována. A když by člověk rád se k ní vrátil, tu věru není dost blízka příležitost, aby ji poznal v celé její velkoleposti a kráse. Scházíť

těm přemnohým i nejnádhernějším krajinám v zemích kulturních to, co celou by je činilo přírodou, t. j. jejich původní živočišný život.

Spočítejte na př. jen tvory, kteří již z vlasti naší vymizeli za dob nejmladších.

Člověk usídliv se na této půdě, zastal zde ještě mamuta, nosorožce, divokého koně, soba, losa, zubra, rosomáka, lva, hyénu, vlka, rysa, medvěda, kočku divokou, sviště, uralského sysla, frčka. pištuchu, sněžného zajíce a četné jiné ještě tvary, po nichž tu dnes již není památky. Znenáhla byli hubeni, vyhynuli nebo ustoupili někteří dříve, jiní později, poslední teprve v první polovici tohoto století.

A co tuto ve vlasti své seznáváme, toho jsme svědky v jiných končinách světa. Nuže zahrady zoologické shromažďují ve svých parcích **zástupce tohoto hynoucího tvorstva** poskytující tak nevšední poučení nejen o tom, jaké tvorstvo druhdy obývalo kraje nejbližší, nýbrž i o tom, jaké trofeje neblahé odnáší si ze zápasů světové kultura lidská vůbec. A shromažďující tak ve stínu zeleně i na zrcadlové hladině vod nejrozmanitější tvary země na okrsku poměrně malém, uvádějí zahrady zoologické ve skutek kus toho báječného **»ráje světa«**, jak asi do něho vstoupil první člověk — přibližují kulturnímu člověku **život přírody**, v klopotném jeho životním zápase bočně postrádaný.

Až potud mluvíli jsme jen o zahradách zoologických. Však na některých místech spojeny s nimi zahrady **aklimatační**, jež ideální cíl, jak jsme již shora vytkli, sloučily s účelem jiným praktickým, t. j. s účelem: **uzpusobovati různá zvířata podnebí nejbližšího kraje, aby z toho těžiti se mohlo pro zájmy hospodářské, průmyslové, lovecké, sportovní a pod.**

Nejnámější v té příčině jest na př. zoologická a aklimatační zahrada pařížská, která na př. dala nový směr drůbežnictví francouzskému a která nejnověji v program svůj pojala i aklimataci rostlin.

Tím, co jsme tu vytkli, dán jest pojem moderní zahrady zoologické a aklimatační, jak si ji představujeme jako ideal, bohdá pro Prahu v brzké době dosažitelný.

KAPITOLA II.

Potřeba a účel zoologické zahrady v Praze.

Prameny velkolepého pokroku ve všech oborech činnosti lidské, v hospodářství i průmyslu, v oboru věd exaktních i v umění hledati jest v přírodě.

O přírodu a její dary opírá se existence člověka, z ní čerpáme vše, čeho potřebujeme, ať již užíváme toho přímo, anebo nesčetnými methodami přeměňujeme v tovary potřeby i přepychu. Objevení její utajených sil, pochodů lučebních a fysikálních, moci páry a elektřiny mělo v zápětí obrovský ten převrat v životě lidstva na celé zeměkouli, jakého jsme svědky.

A denně seznáváme, že poznání přírody daleko ještě není ukončeno. Neznáme ještě mnohé a mnohé, co ona tají v budoucnosti pro znatele důmyslnější všech dosavadních. Proto, čím zevrubnější jest poznání přírody, čím rozsáhlejší jest pole, na které toto poznání se rozšiřuje a čím více je těch, kterým poznání to je přístupno, tím mnohoslibnější výsledky slibuje budoucnost.

Odtud také pochází příchyllost člověka k přírodě, jeho potřeba k ní se vraceti, jí se zabývati a bytí byl od ní v centrech velkoměstských a krajinách civilisovaných sebe více oddálen.

Proto také ve všech moderních střediskách vzdělanosti věnuje se všestranná pozornost a péče zakládání ústavů, jichž účelem jest člověku přírodu učiniti přístupnější a jichž cílem jest šířením vzdělání v oboru věd přírodních a zevrubnějším poznáváním přírody samy, připravovati nová pokolení k větším a obtížnějším úkolům.

Jest mnoho různých ústavů toho druhu: musea přírodnická, hornická, zemědělská, lidové observatoře, ústavy pro názorné

prostonárodní vyučování vědám přírodním, zahrady zoologické, aklimatační a botanické, akvária atd.

Všecky ústavy toho druhu ve svém celku, mohli bychom právem říci, tvoří **lidovou universitu věd přírodních**.

Metropole království českého, jakkoli od dávného středověku byla již uznaným střediskem vzdělanosti a snah kulturních, zůstala v době moderní v tomto směru poněkud pozadu.

Každý z nás ví proč. Hlavní a starý representant kultury v této zemi — národ český — byl po bitvě bělohorské ubit a ochuzen a za těch nemnohých časů co probral se ze své poroby, měl tolik úkolů velkých a nesnadných, aby zabezpečil své bytí a svůj pokrok, a tak málo k tomu prostředků hmotných, že věru sám na sebe ve všem a se vším odkázán jen poznenáhlu a jen obětavostí svého lidu mohl přikročovati k budování těch podniků a ústavů, jež na jedné straně určeny byly zabezpečiti a povznéstí úroveň jeho vzdělání, na druhé straně přispívati k zlepšení jeho postavení socialního, politického, a hospodářského, a representovati jej účtyhodně před celou cizinou.

Není tudíž divu, že hlavě království českého z toho, co výše jsme vytkli, tak lecos ještě důležitého schází. Mezi jiným a především je to ústav jeden význačný, jakým přecetná jiná, často i menší střediska kulturní nežli je Praha, dávno se honosí.

Míníme tu z **ahradu zoologickou**, však nikoli zahradu zoologickou jako pouhý zvěřinec pro podívanou, potěšení a obmezené poučení, nýbrž **zahradu zoologickou a aklimatační** v nejmodernějším způsobu spojenou s **ústavem pro prostonárodní vyučování vědám přírodním v nejširším smyslu slova**.

Přikročili se nyní ku zřízení takového ústavu při hlavním městě království českého, bude Praha teprve 34. městem v Evropě a 30. za tohoto století, v němž zahrada zoologická stane se skutkem. Však uskutečnili se projekt její tak, jak zakladatelé nynějšího družstva pro zoologickou zahradu v Praze jej na mysli mají, bude Praha **prvním městem**, v němž několik vytčených institucí toho druhu, v jiných městech rozptýlených, **v jeden užitečný podnik** bude spojeno.

Ústav toho druhu nebude jen místem zábavným, k němuž obyvatelstvo velkého města z potřeby duševního i tělesného osvěžení tíhne, jakéhož královská Praha v pravdě postrádá, a jež také platný projeví vliv na příliv návštěvy z venkova i z ciziny, nebude jen místem určeným pro potřebu a okrasu velké Prahy,

nýbrž bude praktickým učilištěm pro celý národ český v celé jeho oblasti československé, učilištěm, z něhož čerpati bude pro denní potřeby praktického života hospodář, živnostník, průmyslník i umělec, v němž najdou povzbuzení a názorné poučení adepti vědy, dorůstající mládež i nejširší kruhy lidu.

Sblížení člověka se skutečným životem přírody, jež samo již sušlečtuje ducha, akklimatace, odchov i pěstování hospodářsky i průmyslově významných zvířat a rostlin, znázornění nových method hospodářských na př. v oboru chovu ryb, drůbežnictví, odchovu a akklimatace ušlechtilých plemen zvířat i rostlin a pod., názorné, experimentální vyučování odvětvím věd, jež jsou základem moderního pokroku jako na př. v elektrotechnice, optice a pod., přednášky s experimenty a demonstracemi spojené, a jiná a jiná zařízení, na něž se v zoologické a akklimatační zahradě pražské pomýšlí, jsou prostředky, jimiž výše naznačeného, užitečného a ušlechtilého cíle se dosáhne.

Důležitost takových institucí všude jinde dávno byla uznána a dostalo se jim vydatné podpory munificencí panovníků, zemí a měst.

Zajisté ani v pokročilém království českém tito činitelé nezůstanou stranou a budou podniknutí se zdarem ku předu spějící die možnosti podporovati.

KAPITOLA III.

Jak povstaly zahrady zoologické v jiných městech evropských.

První pokus použití stálého zvěřince k účelům vědeckým a poučným učiněn byl již před stoletím, do dnes trvající zahradou »Jardin des plantes« r. 1794 v Paříži. Zahrada, zařízená již r. 1626 jako botanická na rozkaz krále Ludvíka XIII. a r. 1794 rovněž nákladem státním jako ústav university proměněna v zoologickou a ve skvostné dnes museum přírodnické vůbec. Zde pracovali největší přírodovědci své doby, Jussie, Cuvier, Geoffroy, Lacépède, Lamarek a j.

První park zoologický vznikl však teprve r. 1828 v Londýně, péči tamní »Zoological Society« v Regentparku, jenž vůbec do dnes zaujímá první místo mezi ústavu toho druhu díky bohatým nadáním, jichž se mu dostává. Příkladu toho následovala města Amstředám a Antverpy, kdež uvedly ve skutek myšlenku společnosti, vydatně městy těmi podporované.

V Německu vznikla první zool. zahrada v Berlíně r. 1844. I zde to byl v první řadě panovník, jehož přispěním založení umožněno. Věnována k tomu účelu královská bažantnice, zabezpečena státní podpora a odevzdána zahradě hned celá sbírka živočišstva i s inventářem, kterou před tím na Pavím Ostrově shromáždil král Vilém III. Teprve později ujala se věci akciová společnost, aby zahradu zvětšila. V dalších městech jako Frankfurtu n. M. (1858), Kodani, (1858), Kolíně n. R. (1860), Paříži Jardin d' acclimatation (1860), Drážďanech (1861), Hamburku (1865), Vratislavi (1865), Hanoveru (1865), Basileji (1874), Düsseldorfu (1876) atd. ujal se podniknutí vesměs družstva neb společnosti akciové, jimž však dostalo

se vydatné podpory věnováním pozemků, v těchto případech z velké části od dotyčných měst, dílem i jiné podpory finanční. Tak zejména pro akklimatační zahradu v Paříži věnovala obec pařížská zdarma 22 ha z lesíku Boulognského.

V říši Rakousko-Uherské zůstala věc úplně zanedbána. Byl sice již r. 1552 zřízen v Ebersdorfu zvěřinec. a r. 1752 nový v Schönbrunu, ale dále nežli přes toto stadium, t. j. ke zřízení skutečné zahrady zoologické, jak pojem její v kap. I. jest stanoven, se zde nedospělo. Lépe provedena věc v Uhrách. Z nejmladších zoologických zahrad evropských jest Budapeštská. V Budapešti sestoupila se r. 1865 akciová společnost, kteréž město r. 1866 dalo k dispozici pozemek 32 jiter veliký, spokojivši se jen na doklad svého vlastnictví k němu několika dukáty ročně. Nyní má společnost 180.000 zl. čistého jmění a dostává se jí od města, od panovnické rodiny i jednotlivců subvencí a hojně podpory.

Se zahradami zoologickými spojeny jsou akklimatační kromě Paříže, také v Moskvě, v Melbournu.

KAPITOLA IV.

O vzniku myšlenky zoologické zahrady v Praze
a prostředky k jejímu uskutečnění.

Myšlenka zříditi v Praze zoologickou zahradu, žije v kruzích pražských již od let šedesátých. Před válkou pruskou pracoval pro ni horlivě prof. dr. Ant. Frič, avšak výsledek této, potom následovavši bursovní krach roku 1873 na dlouho činily podobný podnik nemožným. Však myšlenka nezahynula. Živil ji po drahná léta svými zprávami a články z cizích zahrad zoologických populární přírodovědecký časopis »Vesmír«.

Brzy potom vypracoval podrobný plán i s návrhy staveb p. Kalfus, však politické spory domácí projekt zmařily.

Způsob, jakým měla se tehdy uskutečniti byl asi ten, že potřebný pozemek jako všude jinde poskytne i tuto zdarma země a kapitál zařizovací že sežene se buď přispěním několika velkokapitalistů, buď podnikem akciovým.

Byla také k tomu cíli vyhlédnuta již přiměřená část Král. Obory, sdělány předběžné rozpočty atd.

V starší době, pokud Královská Obora nebyla ještě tak úpravným a nákladně zřízeným sadem, pokud ještě nebyla zaujata značná část stálým výstavištěm, bylo by se snad při některé energii podařilo získati dotyčné kruhy pro myšlenku, aby vhodná část Král. Obory pro zool. zahradu byla postoupena.

Když však zřízení zahrady z výše naznačených příčin narazilo na překážky, nenašel se již nikdo, kdo by se věci znovu energicky ujal, ač v kruzích přátel přírody bylo zřízení zoologické zahrady stále živějším přáním.

Ještě jeden pokus stal se za pobytu Brehmova v Praze. Svolána poradní schůze, v níž zástupcové obou universit i technik

a různí odborníci pro zřízení zahrady zoologické se vyslovili. Nebylo však, kdoby myšlenky se ujal a ji provedl.

To také vedlo posléze k tomu, že za tím účelem sestoupil se r. 1891 spolek pro zřízení zoologické zahrady.

Spolek tento, co na něm bylo, vynasnažil se sháněti potřebný kapitál zařizovací doufaje, že až by takový byl pohromadě, najde se činitel, jenž vhodný pozemek ku zařízení zoologické zahrady zdarma věnuje.

Než několik praktických mužův, kteří myšlence této rovněž přáli, uvažovalo o této věci jinak.

Kdyby i našel se mecenáš, jenž by pro podnik zoologické zahrady pozemek vhodný věnoval, bude přece zapotřebí zařizovacího kapitálu 150—200 tisíc zlatých, jenž zařízením, podmíněným obyčejnou formou spolkovou nedá se v dohledné době sehnati.

Na druhé straně zkušenosti, jež naše společnost česká učinila s podniky akciovými, které následkem finanční naší slabosti nezřídka staly se kořistí cizích a národu našemu nepřátelských kapitalistův, zrazovaly, aby se potřebný kapitál opatřil prostřednictvím podniknutí akciového.

Zvolena proto k účeli tomu forma družstva čili společenstva, jehož podílové listy nemohou jednak pozbyti své původní ceny, jednak nemohou přejíti v ruce cizí nepřátelské, neboť znějí na jméno a převedení jich v ruce cizí může státi se jen s vědomím správního výboru.

Záleží tudíž na společnosti české, aby tímto způsobem sama a rychle opatřila kapitál pro podnik výhradně český, jenž také pro vždy českým rukoum má býti zachován.

Nepochybujeme, že se to podaří a že rozumné finanční politice správního výboru družstva podaří se i jinak opatřiti pro podnik potřebné podmínky, k čemuž zevrubněji hledí kapitoly následující.

KAPITOLA V

Místo pro zoologickou zahradu v okolí pražském.

Otázka místa pro příští zoologickou a aklimatační zahradu v Praze jest tak jako opatření zařizovacího kapitálu otázkou kardinální a otázkou, jejíž řešení není za poměrů nyní panujících nikterak snadné.

Na jedné straně členitost povrchu okolí pražského při své mnohotvárnosti přece jen poměrně málo vykazuje míst, na která by se v té příčině vůbec jen pomysleti mohlo, na druhé straně ruch stavební všemi směry se rozšiřující a při tom vždy ještě nedostatek vhodných komunikací volbu takovou ještě více znesnadňují.

Chceme-li přistoupiti s rozvahou k řešení této otázky, musíme si uvědomiti:

1. které jsou podmínky, jež na místo pro zoologickou a aklimatační zahradu klademe a
2. která místa v okolí pražském lze vůbec s tohoto hlediska posuzovati.

Podmínky pro místo zahrady zoologické jsou různého rázu a sice:

- a) přírodní,
- b) technické.

V obor podmínek přírodních náleží **klimatická a geologická poloha.**

Pozemek, na němž »zoologická a aklimatační zahrada« s prospěchem může býti zařizována, musí míti polohu chráněnou, jednak před nepříznivými větry, jednak před nepříznivými vlivy okolí.

Nejlepší poloha jest k jihu a jihovýchodu obrácená anebo mírně skloněná. Poloha taková zabezpečuje mírné podnebí,

ochranu před ostrými větry, jakým vystavena jest poloha severo-východní a severní, nebo před větry vlhkými a studenými, jimž vystavena jest poloha k západu otevřená, která nad to ještě v létě jest příliš horká a způsobuje obtěžování zvířat hmyzem.

Polohou geologickou rozumíme především povrch půdy.

Půda suchá se zemí na povrchu, pokud možno čistá a se spodinou propustnou jest požadavek nejdůležitější.

Půda mokrá, močálovitá, se spodinou nepropustnou, jest vždy zárodkem nemocí, rovněž tak jako půda nasypaná, která obyčejně již proto jest nezdravá, že v ní obsaženo bývá mnoho mikroorg. nismů a hnilicích látek vůbec. V okolí pražském máme půdy v ohledu tom vskutku dosti rozmanité; máme tu půdy se spodkem břidličným, křemenitým a opukovým i půdy nasypané anebo čisté půdy štěrkovité a písčné, také půdy, jež trpí vlivem spodních vod a jsou tudíž střídavě mokré i suché. Vedle propustnosti spodiny bude třeba vzíti ohled i na svahovitost půdy, neboť někde i spodina více méně nepropustná při jisté svahovitosti připouští dobré odvodnění, jež nepropustnost nahradí.

S polohou geologickou souvisí také povaha a množství vody.

Zoologická a akklimatační zahrada nemůže býti bez vody, které jest zapotřebí jako nápoje pro zvířata, ku plnění akvárií a rybníků, k čistění a t. d. Na některých místech, kde snadno jest přístupný vodovod městský, není otázka vody tak palčivou, jako na místech, kde přístupu k vodovodu není. Tu bude vždy k tomu přihlížeti, aby po ruce bylo dostatek dobré vody — obsahující dosti vzduchu, kyslíku a kyseliny uhličitě a prosté látek miasmatických, znečištěnin záchodových, továrnických a t. d.

Podmínky technické zahrnují v sobě poměry:

1. rozlohy,
2. polohy geografické,
3. orografické povahy povrchu a hojnosti i povahy porostu,
4. zařízení, jež na pozemku již stávají, jako budov obydelných, hospodářských a t. d.

2. **Poloha zeměpisná** padá tu na váhu hlavně se zřetelem na vzdálenost, poměry komunikační a povahu okolí.

Jest pochopitelné, že zahrady zoologické a aklimatační nemožno zřizovati uprostřed města sama, nicméně větší vzdálenost jest vždy na závadu návštěvě, kteráž musí býti hojná, má-li ústav prosperovati.

Pokud dá se vzdálenost i značnější překonati komunikací rychle a levně, není to zajisté závadou. Avšak právě se zřetelem na komunikaci nejsme dosud v okolí pražském tak opatření, abychom měli velký výběr míst, kde by na př. bylo možno spoléhati na snadnou a rychlou dopravu 30ti anebo více tisíc osob ve dnech svátečních.

Povaha okolí zasluhuje potud zřetele, pokud v úvahu třeba bráti vlivy nepříznivé, jež způsobují prach a dým anebo jiné výpary z továrních závodů, nedostatky kanalisace a t. d. jakož i potud, pokud by se strany nejbližšího okolí mohly by nějaké námitky proti zřízení zahrady býti činěny.

3. Orografická povaha povrchu, povaha a hojnost porostu zasluhují zřetele vzhledem k nákladům, jichž vyžaduje zřízení sadů, pro zahradu zoologickou a aklimatační nezbytných, jakož i vzhledem k překážkám, jež povrch po případě klade aneb neklade zřizování budov a zařízení pro potřeby zahrady nutných.

Je v tom zajisté rozdíl, nalézá-li se pozemek v rovině či na stráni, je-li již sadem či neúpravnou plání a pod.

Konečně třeba zřetel míti:

4. i k tomu, stává-li již na pozemku nějakých budov, jež mohly by k účelu podniku býti zužitkovány či ne; na př. některé budovy obydelné, hospodářské, někdy i pavillyony, kiosky a pod. přijdou podniku, nalézají-li se na pozemku, bez velkých adaptací vhod. —

Předeslavše stručně tyto základní podmínky, jež klademe na pozemek, pro zoologickou a aklimatační zahradu způsobily, chceme dle nich zkoumati, nalézá-li se v okolí pražském kde přístupné místo toho druhu.

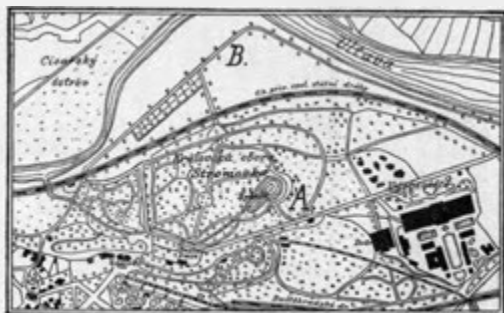
V okolí pražském jest celá řada míst, na něž se dílem již dávno pomýšlelo, když se myšlénka zahrady zoologické začala ujímati, když o podniku zahrady zoologické intensivněji počalo se uvažovati, konečně pak i řada míst, která přímo pro podnik k zakoupení byla nabídnuta.

Všechna tato místa chceme podrobiti úvaze a ocenění, aby bylo jasno, jaké podmínky okolí pražské pro podnik zahrady

zoologické nabízí, neboť až do započetí prací nynějšího družstva, nebylo o tom podrobněji uvažováno.

Místa, o nichž se tu rozhovořiti možno, jsou: »Obora královská (Stromovka), Hvězda, zahrada Kinských s Nebozízkem, Klamovka s Demartinkou, Košířská Bulovka, Kanálka s přiléhajícími zahradami Saracínskou a Rajskou, Krčský háj a pozemky »Na vinici« mezi Hrdlořezy a Hloubětínem.

Obora královská stála vždy v popředí úvah, kdykoli se na zahradu zoologickou pomýšlelo. Pohlédme-li dnes na její plán, tuto načrtnutý (obr. 1.), shledáváme, že sestává ze dvou různých částí:



Obr. 1. Plánek Král. Obory. A. Zemský sad. B. Plán za náspem st. dráhy.

- A) úpravného zemského sadu, z něhož část odpadla na stálé výstaviště a pro národopisnou vesnici československou;
- B) z rozlehlé, dosud většinou prázdné prostory za viaduktem státní dráhy.

Obě tyto části Král. Obory by každá o sobě rozlohou svou pro zřízení zahrady zoologické dostačovaly. I jejich poloha zeměpisná, jejich spojení s městem je dobré. Výhoda části A — jakožto hotového parku jest na bíledni. Ostatní vlastnosti se v obou částech různí.

Část A jest jednak náspem železničním, jednak vysokými stromy chráněna dosti proti větrům severním a také větry východní a západní nemají sem přístup zcela volný, ačkoli větry

východní zanášejí sem nezřídka dost nepříznivé zápachy tovární až z Vysočan. Půda jest prosakavá, pohříchu však není vyloučeno nebezpečí povodní, kteréž snad teprve v budoucnosti bude odstraněno.

V celku vzato hodila by se část A dosti dobře pro zahradu zoologickou, avšak jen s dvěma podmínkami: 1. že by musela jí býti věnována celá dolní část, prostírající se mezi nynějším výstavištěm na východě a východištěm k Cís. Mlýnu a do Bubenče na západě, náspem dráhy na severu a svahy pod letohrádkem místodržitelským na jihu; 2. že by musela být učiněna opatření, aby nebezpečí povodní bylo vyloučeno.

Jest ovšem otázka, bylo-li by vůbec lze část tuto k účelu naznačenému získati.

Pochybnosti v tom směru rozptýliti by mohl jen zemský výbor král. Českého. Znatelé poměrů praví, že by rozhodnutí jeho znělo věci sotva příznivě.

Druhá část Král. Obory (B), dosud téměř pustá, dala by se zajisté spíše získati i byla by jistě oprávněna naděje, že by země nekladla tu odporu a ochotně vykonala svou povinnost.

Avšak tato část jest již daleko méně chráněna. Podnebí její jest mnohem nepříznivější, nebezpečí z povodní, mnohem značnější, adaptace její, ku které náleží i založení sadů, velmi nákladná. Než tu se praví, že nebezpečí povodní odstraní se postupně vysokou navázkou, která se tu ukazuje nezbytnou při regulaci Vltavy, zejména následkem stavby zdýmadla u Troje.

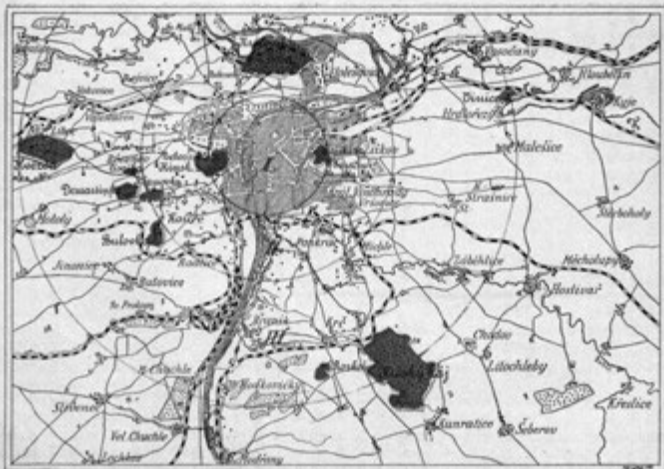
Než čím výše vyvýší se terrain v těch místech, tím více bude vystaven škodlivým větrům, nehledíme-li ani k tomu, jak velkého času a nákladu bude navážka ta vyžadovati, neboť bude třeba navést půdu do výše nejméně $2-2\frac{1}{2}$ m. Avšak okolnost pro zoologickou zahradu nejméně příznivá teprve touto navázkou byla by stvořena, neboť by povstala tu půda pro podniknutí takové naprosto nezdravá, tím nezdravější, že účinkem spodních vod by tvoření miasmů v půdě jen se podporovalo.

Konečný náš úsudek o Král. Oboře zní tudíž stručně:

Oddíl A byl by pro zahradu zoologickou způsobilý, však málo jest naděje, že dal by se získati;

oddíl B jest pro zahradu zoologickou úplně nezpůsobilý.

Hvězda jest druhá královská obora v okolí Prahy, náleží však k objektům nejvzdálenějším a nejnesnadněji přístupnými. Na připojené mapce (obr. 2.) rozdělili jsme okolí pražské ve tři



Obr. 2. Mapka Prahy s okolím. I. Obvod městský. II. Obvod předměstský. III. Obvod venkovský.
Barevně označena místa, o nichž se v textu jedná.

obvody: I. obvod městský, II. obvod předměstský a III. obvod venkovský. Hvězda leží již na okraji třetího obvodu venkovského.

Přístup k ní jest znesnadněn již tím, že vede přes vysoké kopce a svahy. I dráha železná, která má stanici 10 min. vzdálenou, překonati musí značné stoupání i trvá jízda sem 40 min. a stojí v III. třídě 31 kr. Po čase, až bude zřízena elektrická trať na Strahov, k níž snad připojí se i elektrická trať z Břevnova k Liboci, bude toto spojení příznivější a snad by se i urychlilo, kdyby podnik toho druhu ve Hvězdě povstal. Avšak vzdálenost a nákladnost spojení vždy by integrovaly návštěvu, zejména v době počasí nevlídného, které přece u nás zaujímá aspoň 8 měsíců. Tím by podnik sám na dlouhá léta, nežli v těch místech Praha víc se rozšíří, byl passivním. Z těch příčin považujeme za zbytečno uvažovati o ostatních podmínkách Hvězdy, jež snad byly by dosti příznivé a z těch důvodů také družstvo upustilo od myšlenky o propůjčení Hvězdy k účelu svému se ucházeti.

Zahrada Kinských. Třetím místem, na které již svým časem se myslelo pro zřízení zahrady zoologické, jest Nebozízek, majetek obce pražské. Avšak Nebozízek jednak svou rozlohou nepostačuje, jednak jest pouhou strání, která neposkytuje dostatek prostorných ploch horizontálních, kromě toho však jeho svah obrací se již příliš k východu, tudíž nemá polohu nejpríznivější. Z těch důvodů nebyl již družstvem brán v úvahu a obrácena větší pozornost k sousední zahradě Kinských.

Zahrada Kinských leží v I. našem obvodu, t. j. ještě v obvodu městském, tudíž v bezprostřední blízkosti oněch míst, kteráž návštěvu a finanční zdar podniku zahrady zoologické mohou zabezpečiti.

Stačí sem několik minut pěšky ze středu města z třídy Ferdinandovy; na vrchol její snadný je přístup lanovou drahou, zřízenou již na Nebozízek, neboť tu by stačilo spojití ji s Nebozízkem vchodem, k čemuž by zajisté svolení nebylo odepřeno. Kromě toho však je místo toto spojeno pouliční drahou, která se brzy v elektrickou promění, s celým Smíchovem a po rozvínutí tratě bude míti snadné a rychlé spojení s Malou Stranou i vnitřním městem i vzdálenějšími předměstími (Karlínem, Vinohrady, Žižkovem, Vršovicemi) i čtvrtěmi městskými (Vyšehradem, Holešovicemi, Libní).

Její geografická poloha jest tedy výtečná. I klimatické poloze nemožno činiti výtky. Největší část zahrady

obrácena jest k jihu i náleží vůbec k nejlépe chráněným a nejteplejším místům celé Prahy honosíc se po této stránce takovými přednostmi jako teplostí svou proslulé jižní straně příčných údolí povltavských na jih i sever od hlavního města.

Rovněž poloha geologická má vynikající přednosti. Kdežto vrchol tvoří opuky bělohorské a pod nimi vystupující pískovce korycanské, skládají se nižší svahy ze silurských břidlic pásma D_1 a D_2 , jež jsou základem břehů a strání Vltavských odtud až do Buben (Letná). Dle toho jest jak svršek, tak i spodek dosti prosakavý, neboť i břidlice z větší části nejsou jílovité, nýbrž více méně povahy písčité; jinak ale všechny ty horniny lehko zvětrávající přispívají k tvoření se dobré půdy, která pojišťuje zdar založeným zde sadům. V horních partiích nadržuje se i dobrá pramenitá voda ve třech nádržích (2 rybníčcích); větší množství vody dalo by se snadno zavést sem z Nebozízku, kamž vyhání se voda pro potřebu lanové dráhy.

Povaha terrainu zdá se býti na první pohled méně přízniva; nicméně bližší jeho ohledání svědčí, že dolní část zaujímá 10 tisíc čtv. sáhů plochy skoro vesměs vodorovné; kromě toho však i ve stráních a na vrcholi buď již nalézají se plochy vodorovné nebo mírně svahovité, buď dají se takové dosti snadno poriditi.

Celková rozloha jest rovněž uspokojivá. Vykazuje celkem 16 ha, 88 a a 56·9 m^2 , z nichž na plochu zastavenou již odpadají 63 arů 37 m^2 , na cesty 14 arů 44 m^2 a na rybníky 14 arů 75 m^2 .

Pohotové krásné sady, různé budovy, jež k účelům zahrady dají se adaptovati a p. jsou další předností, již netřeba podceňovati.

Mnohým, kteří do věci nejsou blíže zasvěceni, zdá se blízkost sousedství městského závadou z té příčiny, že by proti zápachu, nečistotě, řvaní, křiku atd. mohly býti činěny podstatné námitky.

Než kdo tak smýšlí nezná pravou povahu moderních zahrad zoologických; zapomíná, že tyto jsou vsutku parkem — tudíž žádným zápachajícím zvířincem. Klece a útulky zvířat nelze považovati za chlévy, v kterých hromadí se hnůj nebo z kterých odtéká nějaká hnojůvka. Zahrada zoologická a aklimatační hledí především k tomu, aby největší část zvířat mohla žítí více méně na svobodě na volném vzduchu — než ať žijí tak, ať

uzavřena v klecích nebo útulcích jsou vždy ošetřována s největší čistotností, takže výkaly a nečistoty denně se vyklízejí a odvážejí na hnojiště za obvodem zahrady. Než mnozí i to namítají, že zvířata obtěžovati mohou okolí své vlastním zápachem těla, který některá rozšiřují a který se nedá zameziti, nebo skřekem, ivaním a pod. Než těm může býti útechou, že i tomu dá se snadno odpomoci při rozloze zahrady, jakou má zahrada Kinských; soustředili-li se na dolní plochu horizontální to, co okolí ani zápachem ani lomozem obtěžovati nemůže, tedy na př. restaurace, akvarium, rybník s ptactvem vodním, voliera



A



B



C

Obr. 3. Snímky z plánu tří měst: Paříže (A), Berlína (B) a Frankfurtu n. M. (C), znázorňující polohu zahrad zoologických.

s ptactvem suchozemským a pod., může vše, co by jakkoli zdálo se býti méně příjemným, oddáleno býti do vzdálených vyšších poloh, v kterých vše snadno nepozorováno zmizí.

Mám tudíž za to, že ani s hlediska soukromých, dokonce ani s hlediska nějakých zdravotnických zájmů, nemchlo by ni-

čeho býti namítáno proti zřízení zahrady zoologické v zahradě Kinských.

Toto mínění nabývá také opory, jestli přihlídneme k situaci zoologických zahrad v jiných velkoměstech evropských. Volím z nich pro příklad jen tři, která vesměs slynou svou úpravností i důkladností opatření zdravotních a připojují snímky z jejich situačních plánů (obr. 3.) Vidíme z nich, že všude přiléhají zahrady zoologické přímo k městským čtvrtím, že nejsou na př. ani v Berlíně, ani ve Frankfurtě n. M., ani v Paříži odděleny od nejbližších domů čínžovních nežli šířkou ulice.



Obr. 4. Polohopisný plán zahrady Kinských.

Myšlénka, zřídití zahradu zoologickou a akklimatační v zahradě Kinské setkává se v kruzích nejširších s nejživějšími sympatiemi i doufá proto družstvo, že stejně sympaticky zachovají se k tomuto projektu také obě obce sousední: král. hlavní město Praha a město Smíchov.

V sympatie tyto lze tím spíše doufati, že zřízením zahrady zoologické v zahradě Kinských zachráni se také jeden

z posledních nejskvělejších sadů v obvodu města k účelům veřejným.

Majitelé tohoto sadu odhodláni jsou jej prodati. Neujmeme-li se věci veřejnost, aby dostal se sad v držení některé z obou sousedních obcí, nebo v držení družstva pro zřízení zahrady zoologické, nebude lze i sebe přísnějším výkladem ustanovení stavebního řádu zabrániti, aby neujala se pozemku podnikavost soukromá, ať již za účelem vystavení nízkých domů nebo zřízení jiných podniků, kterými by tento sad navždy obecnstvu byl uzavřen.

Než dnešní cena, která se za pozemky zahrady Kinských žádá, jest příliš vysoká, než aby mohlo družstvo odhodlati se samo k jejímu zakoupení, jest však také dosti vysoká pro každou z obou obcí sousedních, z nichž každá již svým časem o koupi její se ucházela. Co jest proto nesnadno provésti každému z uvedených činitelů o sobě, podaří se snad, když všichni tito činitelé se spojí, a proto družstvo pro zřízení zahrady zoologické a akklimatační nabízející svou součinnost petuje u obou obcí sousedních v tom smyslu, aby každý z povolaných činitelůúčastnil se koupě pozemku jednou třetinou ceny kupní, k níž družstvo nad to jest ochotno připojiti kapitál zařizovací.

V této snaze doufá družstvo v podporu celé veřejnosti.

Než družstvo majíc na zřeteli tento jistě nejvhodnější a nejslibnější objekt, nespouští se zřetele ještě všechny ostatní, z kterých příčiny i tyto zde podrobujeme své úvaze.

V obvodu městském ještě o dvou místech jest nám se zmíniti.

1 Prvním jest Kanálka (viz ob. 2.) se zahradami nad ní ležícími, t. zv. Saracinskou, zahradou Rajskou a sousedními pozemky.

V těch místech právě současníkům lapidárně zobrazen jest neblahý postup zastavování všech velkých sadů v samém srdci města.

Než novými plány parcelačními aspoň do jisté míry klade se mez horečce zastavovací. A tak vidíme, že z Kanálky, o níž lze s našeho stanoviska mluvit již jen jako o »Kanálce bývalé,« jen nejhořejší díl má býti zachráněn pro příští městský sad; v dolním již nasypávají se příští ulice a do vznikajících tak prohlubní vestavují se domy.

S druhé strany největší část zahrady Rajské stihl osud málem podobný tím, že z původního parku zbyla již jen malá část vrcholní, kdežto ostatek zastaven různými stavbami, skleníky a zařízeními k účelům městských sadů pražských. Mez

oběma komplexy zbývá ještě na samém hřebenu něco zahradních pozemků, však již velice větrům vystavených, které nicméně již v plánu parcellacím zakresleny jsou jako pozemky, určené k stavbám villovým. Všechny ty okolnosti jen k tomu ukazují, že snad by dříve bylo mohlo se v některé části jich pomýšletí na zahradu zoologickou. Dnes však jest již k tomu pozdě. Pozemky parcellaci obětované stály by již více, nežli by podnik zahrady zoologické mohl snést.

Konečně byla pro zahradu zoologickou z pozemků městských nabídnuta také Přemyslovka na Vyšehradě. Avšak již nepatrná rozloha sotva 1 ha nepřipouští, aby se o tomto pozemku vážně pojednávalo, nehledíme-li ani k jeho naprosto nepřijemné poloze a ohromné ceně.

Klamovka jest jedním z takových objektů, o kterých se v poslední době více mluvilo nežli o jiných, pokud jednalo se o zřízení zahrady zoologické. Jest to starý park, který teprve v posledních letech obecenstvu byl otevřen. Jest z té příčiny poměrně dosud málo znám a jistě ještě většina těch, kteří jej poněkud znají, sotva jej posuzovala s hlediska vhodnosti či nevhodnosti pro zahradu zoologickou.

Klamovka sestává v podstatě ze dvou oddělení, t. zv. velké či horní Klamovky, nynější hostinské zahrady, a z malé či dolní Klamovky, která od oné oddělena jest silnicí erární. Velká Klamovka má výměry 18.000 čtv. s., leží na úpatí jižního svahu Bílé Hory jsouc otevřena jen k jihu, chráněna před západem vysokou Skalkou, před východem pak celým městem a vysokými stromy. Její poloha klimatická jest tudíž velmi příznivá. Některou závadou by mohlo být, že by občas nepříznivým větrem byl sem zanášen kouř nebo aspoň zápach dýmný z cihlen v okolí roztroušených, z nichž jedna také v nejbližším již sousedství jest umístěna. Okolnost ta vzhledem k větrům, jimž Klamovka jest vystavena, celkem vzbuzuje málo obav a nepadá hrubě na váhu. Poloha geologická souhlasí v podstatě s polohou zahrady Kinské; na úpatí opuk a pískovců spočívají zde silurské břidlice i nebylo by nesnadno dopátrati se tu i vody pramenité, na jejíž nedostatek se poukazuje. Ovšem vodovod městský Smíchovský jde až do nejbližšího sousedstva i nebylo by nesnadno z něho vodu opatřiti, kdyby nedala se přednost čerpání vody nějakým motorem z potoka košířského. K přednostem zahrady nenáleží zajisté nynější neúpravnost jejího okolí; však pokročilá obec košířská jistě

by brzy postarala se o provedení regulace v těch částech již navržené, a zřízení zahrady zoologické v těch místech jistě by povzbudilo i ruch stavební, takže by nejbližší okolí brzy vzalo na se vzhled příznivější.

Přednosti zahrady jestiž také, že již nyní zřízena jest v ní slušná restaurace, která by ovšem k účelům zahrady zoologické vyžadovala leckteré úpravy.

Přihlédneme-li ke komunikačním prostředkům, můžeme je celkem vzíti za příznivé. Klamovka leží v obvodu předměstském, tedy ze všech ostatních míst Praze nejbliže (ze středu města je sem skoro blíže než do Král. Obory), spojena jsouc již dnes tratí elektrickou, která zajisté v době dohledné přejde v majetek obce pražské a spojena bude s její sítí drah elektrických.



Obr. 5 Polohopisný plán Klamovky Horní a Demartinky.

V tom případě byla by zajisté oprávněna naděje, že by dostalo se tomuto místu po vzoru jiných velkých měst vagony „zoologická zahrada“ přímého spojení s nejbližšími čtvrtěmi a předměstími, takže by snadno mohly sem dojížděti přímé vagony z Král. Vinohradů, Žižkova, Malé Strany, Karlína i Holešovic, což by tomuto místu pojišťovalo dostatečnou návštěvu.

Má tedy Klamovka velká příznivou polohu klimatickou, geologickou i zeměpisnou; i technické podmínky parku již hoto-vého s pohodovou restaurací jsou příznivé, závadou jsou jen nedostatek vody a nedostatečná výměra.

Horní Klamovka má totiž pouze 6¹/₂ ha výměry.

Jak lze nedostatku vody čeliti a jej odstraniti, bylo již výše naznačeno; rozumí se ovšem, že tato vlastnost měla by míti rozhodný vliv na snížení ceny kupní.

Nedostatečná výměra nedá se odstraniti přibráním malé Klamovky, která s velkou nesouvisí a kromě toho leží v inundaci potoku košířského; to by možno bylo jen přibráním sousední **Demartinky**, jež současně s ní ke koupí byla nabídnuta, a kteráž připouští i možnost dalšího rozšíření do výše po mírném svahu Bílé Hory nad Demartinkou. (Viz obr. 5.)

Demartinka má výměry 10 jiter 777 s² čili 6 ha.

Z těch příčin mohla by Velká Klamovka s Demartinkou býti druhým objektem, o němž by mohlo se vážně jednati, kdyby projekt se zahradou Kinských nebylo možno uskutečniti, již také z té příčiny, že cena jeho kupní jest daleko nižší a mohla by uvážením všech tu naznačených okolností vůbec přístupně býti upravena.

Ovšem i spojením těchto dvou objektů, mezi nimiž leží jen bezúčelná cesta, proti jejimuž zrušení by žádného odporu nestávalo, povstal by jen celek, který by málo byl větší nežli zool. zahrada drážďanská (viz porovnání na str. 32.) a který by tudíž tak právě asi stačil pro zřízení zahrady zoologické. Pro zahradu aklimatační musil by nezbytně získati se další pozemek buď nad Demartinkou vzhůru (Klikovka) nebo nad Klamovkou za silnicí bělohorskou. Po této stránce daleko předčí Klamovku s Demartinkou poloha Hrdlořezká (viz níže), kde možno se rozšířiti a levně i přes 20 ha.

Jiný objekt v nejbližším sousedství Klamovky, o němž též bylo uvažováno, jest

Košířská Bulovka, usedlost ležící již za obvodem předměstským podle silnice Jinonické, čtvrt hodiny cesty na jih od Klamovky. Terrain se z Košíř směrem k Bulovce znenáhla vyvyšuje; střed usedlosti tvoří kopcovitý park, svými svahy hlavně k západu a severu obrácený. To již dává tušiti, že jest nám tu jednati s polohou exponovanou, klimaticky nepříznivou. Však i poloha geografická není příznivější; místo postrádá dosud všeho spojení, musela by se k němu teprve pořizovati elektrická odbočka se značnějším stoupáním a snad i s vykupováním pozemků podle silnice ležících spojená. Již

tyto dva posudky činí zbytečným, abychom se o tomto objektu do dalších posudků spouštěli. (Viz obr. 2.)

V obvodu venkovském, jehož jsme se již dotkli, Hvězdou a Košířskou Bulovkou, nalézají se ještě dvě místa, o nichž lze rozpravu zavést. Prvním z nich jest

Krč se svými háji. Oblíbenost Krče jako výletního místa vedla již k přeložení »Zahrady Společnosti přátel zahradnictví« ze Slup v její okolí. Však právě tento případ ukazuje nám, jak vzdálenost činí zahradu tuto nesnadno přístupnou, ba skoro neznámou. (Viz obr. 2.)

Vzdálenost překonává se dnes sice poměrně snadno, ač ne dosti rychle drahou; spojení takové dostačí sice výletnímu místu, nestačí však takovému podniku jako jest zoologická zahrada, jež, jak jsme již jednou vytkli, počítati musí také se slušnou návštěvou po dvě třetiny roku, jež zpravidla u nás zaujme počasí méně vlídné a k výletům nevyzývající. K tomuto nedostatku komunikačnímu, který by snad mohl býti časem napraven (snad zavedením vozů akumulátorových na dráze, po případě lepším spojením od parolodi v Braníku), druží se však i jiné. Z hlavních je nedostatek vody v hájích, rozložených většinou v terrainu náhorním, kde by ovšem i adaptace spojena byla s mnohými obtížemi.

Všechny ty okolnosti zrazují od dalšího pomýšlení na tento terrain.

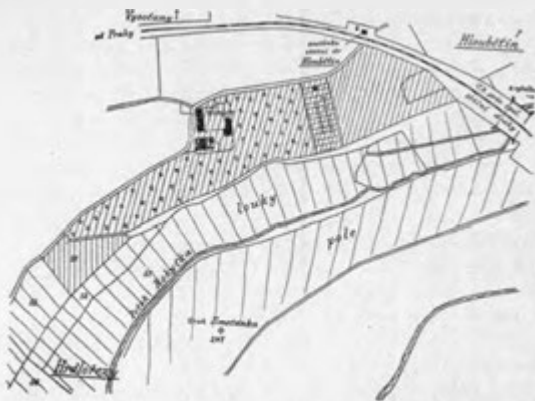
Druhým místem v obvodu venkovském jsou pozemky

(**»Na Vinici«** u Hrdlořez. Usedlost číslo 22., dvůr zvaný **»Na Vinici«**, k němuž pozemky náležejí, patří vlastně do katastru Hloubětínského; jest to kromě dvoru, jehož se nyní k účelům hospodářským nepoužívá, villa s parkem, sady a polnostmi — v celkové výměře 18.400 čtverečn. sáhů, z čehož na dvůr vypadá 600 čtv. s., na park 5000 čtver. s. a na zahradu zelinářskou 1200 čtv. sáhů. (Viz obr. 6.)

Přijždíme-li po státní dráze k zastávce Hloubětínské, spatříme krátce před zastávkou v pravo za svahem vyčnívati červené střechy dvora **»Na Vinici«**, jenž sám leží již na počátku jižního svahu stráně. Na tomto jižním svahu pak celá téměř usedlost se rozkládá. Pod usedlostí táhnou se horizontálně louky podle potoka Rokytky, za nimž mírně zvedají se polnosti k výšinám na Smetance, lesními stromky osázeným.

Vyhlížíme-li z parku vidíme v pravo, t. j. k jihozápadu nedaleko Hrdlořezy, k severovýchodu pak viadukt st. dráhy, za nímž leží Hloubětín.

Poloha klimatická jest celkem příznivá, poskytujíc na svahu a v údolí, ač nehlubokém, přece ochranu před nejostřejšími severními a západními větry, ač ovšem k severovýchodu jest otevřená a jen vzdálenějšími pahorky chráněna.



Obr. 6. Polohopisný plán pozemků na „Vinici“ a při potoce Rokytce u Hrdlořez.

Poloha geografická, ač na první pohled zdá se nepříznivá, není tak beznadějná.

Traf společnosti státní dráhy, která má zastávku při samé usedlosti, mohla by při ochotě, kterou tato společnost k podnikům veřejným vždy projevuje i při materialu dopravním, kterým vládne, již sama zabezpečiti dost čilé spojení i levné (doprava trvá 10 minut a stojí 11 kr.); však kromě toho končí na nevelkou vzdálenost 2 kilom., od tohoto místa projekt nynější elektrické dráhy Křižkovy, kterýž podnikavý našinec jistě by neotálel a traf svou i ve vlastní prospěch o tyto 2 km. prodloužil; avšak i obec pražská se svými drahami elektrickými snadno by tohoto objektu dostihla, neboť od Žižkovské tratě (dosavadní koňské) nebylo by zapotřebí nežli prodloužení o $5\frac{1}{2}$ km. přes Ohradu do Hrdlořez.

Mohla by tudíž tato poloha, kdyby se jí ku zřízení zahrady zoologické užilo, míti snadno troje spojení železniční, vesměs snadné, rychlé a levné, takže by její vzdálenost nepadala v tom případě na váhu.

Její povaha geologická liší se ode všech ostatních, s nimiž jsme se dosud zabývali. Základ nízkého hřbetu, na jehož svahu leží hlavní část pozemků, tvoří silurský křemenec, jenž jest pokračováním žižkovských strání ke Karlínu obrácených; protější svahy za Rokytkou jsou pak rovněž křemencové, jako pokračování strání žižkovských s druhé strany. Na křemenci tomto uloženy jsou diluvialní a alluvialní úrodné náplavy, které dílem svahy i vrchol strání, dílem i údolí Rokytky vyplňují. Křemenec zadržuje vodu, z vrchních vrstev se shromažďující, takže zde není ani nouze o vodu pramenitou, jak svědčí studna 38 m. hluboká, v níž bývá vody pramenité vždy na 25 metrů. Úvalem ubírá se potok Rokytka, který v těchto místech přináší dostatek čisté vody.

Povaha povrchu sama jest méně příznivá; usedlost sama ležíc na svahu poskytuje málo horizontálních ploch a o nějakém užitečném rozvedení vody k účelu zřízení nádrží a rybníků nemohlo by býti řeči. To však by se rázem příznivě změnilo, jakmile bychom vzali v úvahu připojení pozemků, t. j. luk, níže při Rokytce ležících; bez těchto pozemků, kteréž mají výměru 22.000 čtver. sáhů, nebylo by možno o objektu k účeli zahrady zoologické uvažovati. Avšak při těchto dolních pozemcích opět na váhu by padalo, jak dalece jsou vystaveny nebezpečí zaplavení z Rokytky. Ač Rokytka v těch místech, tekouc uprostřed rybníků (mezi rybníky počernickým, kejským a hloubětinským) co do náhlého vystoupení z břehů dosti jest omezoována, musela by se věc tato přece vyšetřiti a po případě účelné opatření regulační proti možnému zaplavení zjednati.

Kromě holých luk a polí, na nichž by teprve sady s rybníky bylo zakládati, nalézáme při usedlosti, jak již vzpomenuto, park asi tři jitra výměry měřící a vzrostlými, průměrně až 25 let starými stromy jehličnatými, druhů namnoze ušlechtilých osazený.

Z budov jsou tu hospodářská stavení dvora, jichž dalo by se užití k hospodářským účelům zahrady, jednopatrová villa s prostornými místnostmi, která by rovněž mohla býti zužitkována, konečně i bezvýznamné obydlí pro zahradníka. V parku nalézá se klenutý sklep 25 m. dlouhý s lednicí.

V celku tedy vzato, poloha tato přes svou, na první zdání velkou vzdálenost, není nepříznivá ani svou polohou geografickou, má příznivou polohu klimatickou i geologickou, povaha povrchu jest dosti příznivá, technická jeho způsobilost dobrá, takže by objekt tento hodil se pro zahradu zoologickou, když by splnily se dvě základní podmínky:

a) zajistilo se připojení oběma drahami elektrickými (obce pražské i Křižíkovy);

b) zakoupila se nejen usedlost na Vinici, nýbrž i pozemky níže při Rokytce položené.

Pokud se posledních pozemků týče, jichž výměra v části po levém břehu, k »Vinici« přiléhající činí, jak shora naznačeno 22.000 čtver. sáhů, náleží téměř polovice (více než 10.000 čt. s.) obci pražské, která by jistě družstvu v té příčině ochotně vstříc vyšla. Druhá polovina náleží z části obci hloubětínské a několika soukromníkům. Jak obec tak i tito předem již podniku své sympatie projeví a levná nabídnutí učinili, takže by celkem i finanční stránka nebyla nepříznivá.

Srovnávací a klasifikační^{*)} tabulka míst pro zoologickou zahradu v Praze a okolí.

J m é n o	V ý- m ě r a h a ^{**)}	P o l o h a		P o v a h a		J i n ě p o d- m ě n k y	P ř ů m ě ř
		k l i m a- t i c k á	g e o g r a- f i c k á	g e o l o- g i c k á	p o- v r c h u		
Zahradu Kinských	16.88	1	1	1	1	1	1
Klamovka	6.5	1	2	1	1	1	1.2
Demartinka	6						
Král. Obora, oddělení A. (Zemský sad)	—	2	2	1	1	1	1.4
Vinice	7	1	3	1	1	2	1.6
Louky pod »Vinicí« na Rokytce	9.69						
Hvězda	—	2	4	2	1	4	2.6
Král. Obora, odd. B. za náspev železničním . . .	—	3	2	4	3	4	3.2
Bulovka Košířská	—	4	3	2	3	4	3.2
Krč	—	3	3	3	3	4	3.2

*) Nejlepší klasifikační známka jest 1, nejhorší 4, průměr poskytuje celkovou klasifikační známku a místa srovnána jsou již v pořadí, jež jim tato známka určuje.

**) Výměru uvádíme jen u těch míst, na něž možno bráti zřetel. Uvažujeme-li při tom učiněné nabídky ve příčině ceny, jest poměr obrácený poměru klasifikačnímu, t. j. nejlevnější jest pozemek hrdlořezský, nejdražší zahrada Kinských. Ovšem při kalkulaci rozhodují ještě jiné okolnosti, nežli cena kupní. Srovnáním výměry těchto třech lokalit s jinými zahradami zoologickými získáme asi tento rozhled:

Shrňeme-li tedy výsledek své úvahy o pozemcích pro zahradu zoologickou v Praze v jedno, dospíváme k následujícím výsledkům :

- I. V obvodu městském jediné způsobilé místo je zahrada Kinských.
- II. V obvodu předměstském jsou jen dvě místa způsobilá: a) Centrální sad Král. Obory, na jehož získání lze stěží myslet; b) Klamovka s Demartinkou.
- III. V obvodu venkovském jsou opět dvě místa způsobilá; z nichž a) Hvězda pro nepříznivé své spojení na dlouho ze vši kalkulace odpadá a b) Usedlost »Na Vinici« u Hrdlořez.

Konečný výsledek pak zní zásadně:

A) V obvodu král. hlavního města Prahy není na ten čas pozemku, kterýž by nalézal se v rukou panovníka, země anebo hlavního města, na něž by apellováno býti mohlo, aby po příkladu světovém pozemek ten k účeli zahrady zoologické blahovolně věnovali.

B) V obvodu král. hlavn. města Prahy jsou tři objekty pro zřízení zahrady zoologické vhodné, kteréž však vesměs s větší neb menší finanční obětí musí býti zakoupeny, ač má-li myšlénka zřízení zahrady zoologické se uskutečniti.

Jedná-li se však o zakoupení, doufá družstvo, že činitelé, kteří by za jiných okolností byli povoláni darováním pozemků uskutečnění podniku podporovati, neodeprou aspoň své hmotné podpory.

Nejkrásnější a nejvhodnější ze všech těch třech míst jest zahrada Kinských.

Získání její bude především záviseti od rozhodnutí a blahovůle obcí král. hlavního města Prahy a města Smíchova, k nimž družstvo v té příčině se obrací.

Kdyby obě slavné obce ruky své pomocné k tomu nepřičinily, aby zahrada Kinských k tomuto účeli byla získána a jako

Zool. zahrada v Drážďanech	11·74 ha.
» » v Pešti	13·81 »
» » v Hanovru	13·38 »
» » v Rotterdamu	31·5 »
» » v Hamburku	14·00 »
Akklim. zahrada v Paříži	22— »
Zahrada Kinských	10·88 »
Klamovka s Demartinkou	12·50 »
Vinice s poz. na Rokytce	10·60—25 ha

park pro všechny časy veřejnosti, městu hlavnímu i městu Smíchovu zachována, pak ovšem nezbylo by družstvu, než obrátiti svou pozornost k oběma druhým vhodným objektům:

Klamovce s Demartinkou a poloze hrdlo ře zské.*)

Rozhodnutí mezi oběma místy po uvážení všech shora naznačených výhod a nevýhod bylo by pak ovšem závislé na ochotě a podmínkách, s kterými s té které strany družstvu vstříc se vyjde.

*) Potěšitelné nabídnutí činí také obec Hrdlořežská, ochotna jsouc levně postoupiti své pozemky na druhém břehu Rokytky, tak že by tu kynula možnost rozšířiti výměru nejméně na 25 ha.

KAPITOLA VI.

Čeho vyžaduje zahrada zoologická a aklimatační k svému zařízení.

Otázku umístění t. j. otázku pozemku pro zahradu zoologickou a aklimatační řešili jsme již v kapitole V., jakožto otázku první, základní a nejdůležitější.

Má-li se pak řešiti otázka zřízení zahrady, bude nejdříve zapotřebí k tomu přesného programu.

Ovšem lze si stanoviti program pevný do budoucnosti, při tom však míti na zřeteli, že jeho provedení uvede se ve skutek třeba poznenáhlu, tak jak stačí k tomu pohodové prostředky hmotné.

Program našeho podniku pro král. hlavní město Prahu rozpadá se ve čtyry části:

- a) program všeobecný,
- b) program parku zoologického,
- c) program zahrady aklimatační,
- d) program zřízení lidové hvězdárny a musea experimentálního.

a) Program všeobecný.

Každý podnik hospodářský musí býti vzat za pravý konec, nemá-li na konec setkat se s finančním nezdarem.

Tento pravý konec u zahrad zoologických a aklimatačních neleží právě zcela v tom reálním, odborném provedení podniku, nýbrž v první řadě v zařízení onoho rámce, do něhož se celý podnik vpraví.

Jest-li kde a kdy uplatnila se správně zásada »Účel posvěcuje prostředky« bylo to právě při zahradách zoologických.

Dřívější jejich podnikatelé, kteří projekty své uskutečnili čistě ideálně, dospěli po čase vesměs k názoru, že i nejkrásnější ideal nemá dosti přitažlivosti, aby se zabezpečil finančně, i že jest potřebí této bezpečnosti přidati mu podniky jinými vedlejšími.

Jako z této pohnutky moderní výstavy světové i regionální proměnily se v místa zábavná prvního řádu, tak také ukázalo se to býti potřebou při zahradách zoologických a aklimatačních.

Jsou toho četné příklady (na př. Drážďany, Frankfurt n. M., Berlín a t. d.), že muselo se přikročiti ku zřizování velkolepých restaurací, zavádění koncertů i jiných zábavných atrakcí, aby se pojistilo zahradám ono množství návštěvy, které jejich hmotnou existenci zabezpečuje. Naproti tomu vidíme nejlépe na »Jardin des plantes« v Paříži, jak nedostatek podobných zařízení se mstí hmotným neúspěchem.

Čerpajíce poučení z těchto fakt, přikročíme k zařizování zahrady zoologické od tohoto zajišťovacího konce.

Bude naším úkolem míti především o to péči, aby zahrada poskytovala návštěvníku vedle poučení a duševní zábavy, také příjemných požitků tělesných, osvěžení a zotavení.

A k tomu čelí tento všeobecný program, do něhož zahrnujeme:

1. Zřízení vkusné, moderní restaurace koncertní s pěkným výhledem na některou vděčnou partii zahrady, zařízenou pro příjemný pobyt venku, za nepohody pak ve vkusně vypravených salonech, i opatřenou vhodně pro pobyt zimní. Dle možnosti budiž s ní spojena zimní zahrada; ovšem nikoli s rostlinami uměle imitovanými, nýbrž ve skutečném skleníku umístěná.

Dobrý vzor takové restaurace poskytuje palmová zahrada ve Frankfurtě n. M. Snad by Společnost přátel zahradnictví v této věci neodepřela své součinnosti.

Stavba restaurace samé má býti i zevně ozdobná a slohově pro Čechy význačná.

2. Zařízení amfiteatru neb tábořiště pro představení tlup cizích národův, karavan zvířecích a pod.



Pohledy na různé partie v zoologické zahradě v Antverpách. (Z časopisu »Svět zvířat«).

3. Zařízení hřiště a rejdiště pro děti, vypraveného hlavně též zvířaty do tahu dětských vozíků i k nosení a k dopravě po zahradě způsobilých, jako jsou oslové, mezci, velbloudi, sloni, zebu, kozlové a t. d.
4. Zařízení kiosků pro cukráře, kavárna s minerální vodou a jiné požitky toho druhu v odlehlejších částech zahrady.

b) Program parku zoologického.

Program tento rozpadá se ve tři části:

- a) zařízení zahradnická,
- β) zařízení technická,
- γ) opatření zvířat.

a) Zařízení zahradnická. Park zoologický zřízen bude dle zásad moderního parkovnictví, aby činil dojem vlnivé krajiny, v níž střídá se útulný stín s jasnými partiemi výslunnými, hladina vodní se svěží zelení a v tomto rámci malebně vyjímají se vkusné stavby, aby každý koutek byl jako z pohádky vykouzleným obrázkem a již oku poskytoval lahodného požitku.

Kromě toho však dle možnosti budou v jednotlivých partiích pořizovány skupiny rostlinstva, význačné pro jisté krajiny a ovšem i k tomu bude přihlíženo, aby takové význačné typy rostlinstva, pokud to podnebí a místo připouští, umístěny byly v sousedství zvířat, z dotyčných krajín pocházejících. Tak na př. velký rybník, jenž určen jest k tomu, aby oživen byl bohatě vodním ptactvem, bude také opatřen vodním rostlinstvem, jež na př. v době květu poskytne návštěvovateli vzácný pohled, jaký obyvateli velkoměsta na kvetoucí moře leknínu, stulíku, rdesny, plavínu, na rozložené hvězdy vodních ořechů a t. d. zřídka kdy se naskytne.

Zařízení zahradnická vyžadovati budou ovšem také pobočného oddělení pro pařeníště, skleníky a pod., což spojí se přírodně se zřízením aklimatační zahrady pro rostliny.

β) Zařízení technická.

Zařízení tato záleží ve stavbě (po případě adaptaci) budov k účelům parku zoologického nutných. Jest tu především zapotřebí:



Ob. 8. Budova pro slony a jiné tlustokožce v zool. zahradě berlínské.

1. budovy hospodářské, v níž by soustředilo se technické a odborné řízení podniku. Jednak jest tu zapotřebí obydlí pro ředitele a místností kancelářských, jednak místností pro krmivo a přípravy jeho, jednak pro stroje, určené k vytápění parou blízkých teplých domů a pod.
2. budov pro zvířata; podle rozlohy zahrady a potřeby bude jich více nebo méně; v hlavních rysech pomýšleno v první řadě na postavení zděných budov pro:

šelmy,
opice (ob. 12.),
antilopy, žirafy a velbloudy (ob. 9.),
slony a tlustokožce vůbec (ob. 8.),
domu pro ptactvo mírných i teplých pásem.
akvaria (pro akvarium sladkovodní i mořské) a
terraria pro plazy a obojživelníky.

Budovy tyto myslíme si vesměs úhledné, zdobné, malebně umístěné, jak asi také připojené obrázky ze zahrady berlínské to znázorňují, provedené ve slozích, jež odpovídají architektuře národů a zemí, v jichž obvodu ta která zvířata žiji.

Naším architektům bude tu poskytnuta příležitost k pěkným výtvorům a doufejme, že najdou se mecenáši, kteří budou si pokládati za čest některou takovou úhlednou stavbou park zoo-

logický ozdobiti, aby pro vždy na věčnou upomínku nesla jejich jméno, jak toho i v cizině příklady nalézáme.

3. voliér, ohrad a klecí pro ptactvo i různé ssavce. Ptactvu zjedná se nejpriměřenější pobyt v prostorných, světlých voliérách, kde neklade se přílišných překážek jeho pohybu. Mnozí ssavci chovají se téměř na svobodě, t. j. tak že jen jistá část parku se oplotí anebo některá partie silnější drátěnou klecí opatří. V té příčině zahrnujeme v náš program :



Ob. 9. Budova pro žirafy a antilopy v zool. zahradě berlínské.

Soví hrad,

Voliéru pro dravé ptactvo (viz obr. 10.),

Medvědí doupě (v zahradě Kinských dalo by se velmi dobře improvisovati v pohotových skalách).

Doupě vlčí,

Doupě hyén,

Park jelení, srnčí, kamzičí,

Park pštrosí,

Park klokaní,

Voliéru na menší vodní nádrži pro vodní ssavce (vydru, bobra, po příp. i tuleně). viz obr. 11.,

Voliéru na menší vodní nádrži pro drobnější ptactvo vodní,

Klece pro menší ssavce a sice pro menší šelmy kočkovité a psovitě, hlodavce, vaknatce, kuny a hmyzožravce.

Také tyto stavby poskytnou mnoho příležitosti domácím našim technikům a architektům. Útulky v parcích a ohradách vysoké zvěře myslíme si rovněž ozdobné a slohové, dá se tu namnoze upotřebiti architektury lidových staveb československých. Soví hrad může býti napodobením některé české zříceniny a t. d.



Ob. 10. Voliéra pro ptactvo v zool. zahradě berlínské.

2) Opatření zvířat.

Největší část zvířat do zahrady zoologické i aklimatační bude nutno zaopatřiti koupí. Ovšem jest i naděje, že najdou se mecenáši, kteří věnují zahradě zvířata z domácí zvířeny, snad i někteří věnují peníz, aby opatřeno býti mohlo některé zvíře cizokrajné, a snad též mnozí krajané v cizině meškající, vzpomenu a zašlou zahradě živé přírůstky.

Také bude možno snad získati některé cenné zvíře cizí munificencí velmožů nám příznivých, kde jedná se o zvíře již chráněné a vyhynutí blízké.

Než to vše nesmí nás másti v počtu, abychom nerozvažovali o koupí zvířat dle určitého programu.

Třeba uvážiti, že i zahrady průměrně malé disponují 300 až 400 druhy zvířat o 1500 i více exemplářích.

Sledujeme-li program svůj v technické části již předeslaný na toto pole, dospějeme asi k následujícímu obrazu:

Zvířeny parku zoologického.

(Připojujeme zároveň i ceny průměrné, za něž zvířata možno koupiti.)

I. Ssavci.

1. Opice a poloopice.

Poněkud slušná sbírka opic a poloopic obsahovati musí asi 35 druhů, jež stojí v obchodě 3000 mk. (1800 zl.)



(Ob. 11. Nádržka pro tuleně.

2. Velké šelmy.

Dům velkých šelem obsahovati má nezbytně lva, tygra, pardala, leoparda, pumu, jaguara, rysa (asi 3 druhy), ocelota, ve zvláštních odděleních ob. i polárního medvěda, mývala, vlky, hyény. — Šelmy ty jsou dosti drahé, párek lvů stojí 5000—9000 mk., tygr sám též stojí 3000 mk., párek pum 800 mk., jaguar 700 mk., leopard 600 mk., ocelot 150 mk., medvěd lední pár 1200 mk., rys 200 mk., vlk 200 mk., hyéna 200—300 mk. Celkem lze náklad na skupinu těchto dravců odhadnouti dobře na 20—25.000 mk. (12—15.000 zl.)

3. Menší šelmy, jako lišky, šakaly, divoké kočky, kuny, jezevce, promyku, cibetku, genetku a pod. pořídití lze asi v 25 druzích za 350 mk. (200 zl.)

4. Sbírku hlodavců: veverek, svišťů, zajíců, morčat, myší, dikobrazů a bobrů pořídití možno v 10 vzácnějších a 15 obecnějších druzích asi za 700—800 mk. (420—480 zl.)
5. Skupinu vačnatých a chudozubých ssavců, skládající se aspoň z 2 velkých a 4 menších klokanů, mombata, mravenečníka a některého pásovce, možno pořídití asi za 1680 mk. (1000 zl.)



Ob. 12. Malebná partie
s novým opičincem v zoologické
zahradě berlinské.

6. Ze ssavců mořských bude ovšem dosti, opatří-li se pro naši zahradu 1—2 kusy. Tuleň stojí 300 mk., lvoun 1500 mk. (180—900 zl.)
7. Skupina tlustokožců, v níž nezbytně zastoupeni býti mají: slon, nosorožec, tapír, hroch, po případě i některý vepř, na př. pekari, je ovšem velmi nákladná. — Slon stojí průměrně aspoň 5000 (také 6500 mk.), hroch 10.000 mk., tapír 3000 mk., pekari 150 mk., takže skupinu celou páčiti lze na 20—25.000 mk., tak jako skupinu velkých šelem na 12.000—15.000 zl.
8. Skupina antilop, žiraf a velbloudů, čítající 9 až 10 druhů, stojí aspoň 5000 mk. (3000 zl.)
9. Park jelení, kromě jelena obecného a zvěře srnčí, má obsahovati jelena altajského, lýrového, siku, axise, soba,

losa a kamzíka. — Taková skupina mohla by státí asi 3000 mk. (1800 zl.)

10. Ohrada bůvolí a kančí určena jest především pro zástupce divokého skotu: zubra, bisona a pro evropského div. kance. Snad že bude lze získati zubra darem z Ruska, kance od některého velmože českého, takže by zbylo jen opatřiti amerického bisona, což by pomoci některého krajana ve Spojen. Státech také nenarazilo na veliké obtíže. — Počítáme na přežvykavce tyto a jiné (zebu a pod.) ještě 3000 zl.

11. Pro voliéry ptačí a park pštrosí poříditi lze dosti slušnou sbírku za 8000 zl.

Nejvyšší ceny platí se za pštrosy (700—800 mk.) a příbuzné jim běžce (150—200 mk.), také kondor stojí 200 mk., ale vše ostatní je levnější, takže za sumu naznačenou poříditi lze aspoň 800—1000 význačných ptáků.

12. Plazy a obojživelníky pro terrarium poříditi lze za 1000—1200 zl. Za ten peníz může tu již býti nějaký alligator, krokodil, varan; celá řada menších i větších ještěřů, želv, žab, čolků a mloků, z hadů i hroznýš, krajta, celá řada zmijí, užovka a t. d.

13. Akvarium oživiti možno rybami, korýši a celou armádou nižších živočichů mořských i sladkovodních za peníz poměrně nevelký; stačí k tomu 1000 zl.

Z programu toho možno si učiniti pojem, že zcela slušná sbírka živých zvířat pro zahradu zoologickou dá se poříditi asi za 45.000 zl.

Ohlédneme-li se pak po jiných zahradách zoologických, shledáme asi podobné poměry.

Tak na př. zahrada rotterdamská zakoupila původně zvířat za 43.000 zl., frankfurtská za 50.873 zlat., pouhá aklimatační pařížská za 27.500 zl., hamburská čítá 2115 zvířat v 780 druhích, jichž cena tyto obnosy daleko předstihuje, vždyť jen roku 1897 bylo přikoupeno 90 zvířat za 14.000 zl., drážďanská (z nejmenších) čítá 879 ssavců, 1600 ptáků a 354 plazů a obojživelníků, celkem 2863 kusy, jež cení se na 54.190 marek čili 32.510 zl.

Z porovnání toho můžeme zcela dobře uzavíratí, že námi rozpočtená suma 45.000 zl. k slušnému vypravení zahrady úplně

dostačí a že v začátku spíše ještě snad s menším obnosem bude se lze obejít.

c) Program zahrady akklimatační.

Také tento program rozpádá se ve dvě části:

1. zahradu akklimatační pro zvířata,
2. " " " rostliny.

Zahrada akklimatační pro zvířata bude obsahovati:

Park bažantí,

Park drůbežní se zařízením moderní drůbežárny.

Ohradu ovčí.

Ohradu kozí.

Králíkárnou.

Ohradu ušlechtilých plemen psích.

Park pro nové druhy zvěře honební.

Ohradu koňskou.

Voliéru se zpěvným a ozdobným ptactvem pro domácnost. Chov kanárů a pod.

Umělý chov ryb s museem rybářským (umístěn bude při akvariu).

Již z tohoto přehledu jest patrné, že na tomto bodě může soustřediti se celá řada zájmů i bude velice záslužným úkolem spojití na tomto poli činnost četných odborných spolků pro chov zvířat, jako spolků pro ochranu honby, pro chov drůbeže a drobných zvířat, pro chov psů, pro chov ryb a t. d. a zajisté ani činitelé vůdčí, jako jsou ústřední hosp. společnost a rada zemědělská nemohou k tomu významnému podniknutí zachovati se lhostejně.

Zahrada akklimatační pro rostliny kromě opatření již v programu parku zoologického při zařízeních zahradnických uvedených, vyžaduje hlavně jen přiměřených polí pokusných.

Náklad na zvířata pro zahradu akklimatační byl by asi: 5000 zl., čímž suma potřebná na zakoupení zvířat pro celý podnik vystoupí nejvýše na 50.000 zlat. Ovšem ani té celé sumy není potřebí najednou a stačí pro první dobrý dojem 30.000 až 35.000 zl. Ovšem ani suma 50.000 zl. nen. nejvyšší; vyskytne se časem příležitost učiniti nové a znamenité akvisice, které pro podnik jsou výbornou atrakcí. Avšak akvisice takové padají již na účet pozdější reže.

d) Program lidové hvězdárny a musea experimentálního.

Král. hlavní město Praha úplně postrádá místnosti, která by způsobila byla k populárním přednáškám experimentálním v pravém smyslu slova. Proto také takové přednášky jen zřídka se odbývají a děje-li se to, bývají spojeny s nevšedními obtížemi. Avšak pravidelný úkaz jest, že přednášky takové těší se daleko většímu a živějšímu účastenství nežli všechny jiné přednášky theoretické.

Proto pojalo družstvo v program svůj, bude-li možno, zříditi takovou **místnost pro experimentální přednášky**; i máme za to, že nebude nesnadno poříditi ji zároveň v budově restaurační, jež v zahradě zoologické je nezbytna.

Jiné zřízení, kterým honosi se již některá moderní velkoměsta evropská, týká se světa neznámého a širším kruhům nepřístupného — světa hvězdného.

Zřizují se proto **lidové hvězdárny** — hvězdárny, z nichž i každý laik pozorovati může říši hvězdnou a poučiti se o jejích zjevech tajemných. Také toto zařízení pojalo družstvo ve svůj program a jeho uskutečnění by zvláště v zahradě Kinské na nejvyšším bodě bylo znamenitou atrakcí a ozdobou města.

Se zařízením tímto souběžno jest i zařízení **experimentálních sbírek**, jakými na příklad honosí se berlínská společnost »Uranie.«

Nauky přírodní, hlavně z oboru fysiky znázorňují se pokusem; každý pokus může si návštěvník sám provésti dle návodu daného a nalézá současně ihned jeho vysvětlení. Může tak na př. seznámiti se s principy a zákony elektřiny, optiky, dynamiky a t. d., aniž by potřeboval k tomu vysvětlovače neb učitele.

Družstvo bude míti i tuto věc na zřeteli, a byť i ne hned, jistě časem svým k jejímu uskutečnění přikročí, zvláště podaří-li se mu, aby zahrada zřízena byla v obvodu města.

Pro studium v zahradě zoologické jest významno, aby poruce byly pracovny, v nichž by badatelé aspoň některým pracem mohli se oddávati. Ústavy vědecké, jakými Praha na př. při museu zemském a universitě již disponuje, najdou ovšem ve družstvu vždy pomocníka, jenž postoupí jim k studiu material, jenž pro účele zahrady stal se nepotřebným; avšak na materialu

živém konati lze studia jen v zahradě samé. Budou zde tedy zřízeny k tomu cíli

vědecké pracovny s fotografickým atelierem.

Lidová observatoř hvězdářská vyžaduje nákladu přibližně asi 6000 zlat., experimentální sbírky z oboru elektřiny, optiky a mechaniky aspoň v počátcích nejnútnejší, vyžadovaly by obnosu 9000 zl., ač lze doufati, že jako v cizině, i zde sami výrobci aparátů mnoho darují, když sbírka jako stálá výstava jim za to přiměřenou reklamu opatří; vědeckou pracovnu s fotografickým atelierem lze vypravit dobře nákladem 3000 zl.

KAPITOLA VII.

Jakého nákladu vyžaduje zřízení zahrady zoologické a akklimatační a jak se uhradí?

První otázkou, která o výši nákladu rozhoduje, jest zajisté cena pozemku.

Většina zahrad zoologických v Evropě byla tak šťastna, že dostalo se jim důležité pod pory věnováním pozemku zdarma nebo za podmínek, které jsou vlastně jen opisem darování.

Družstvo pro zřízení zahrady zoologické v Praze prozatím ještě nemůže se honositi nadějí, že by se mu podobného daru dostalo.

Jak zdá se, v každém případě bude potřebi, aby ze svých prostředků krylo kapitál pozemkový do výše 100—200 tisíc zl.

Ovšem nebude hotovost, kterou bude jemu složiti, v žádném případě větší nežli 50.000 zl., kdežto zbytek postupně se splatí, neb amortisuje; a není i vyloučeno, že za těch okolností získají se již i některé hotové budovy, které hodí se za restauraci, budovy hospodářské a pod.

Avšak cena pozemku ať již větší nebo menší nerozhoduje o výnosnosti podniku; o tom rozhoduje hlavně poloha a vzdálenost pozemku a podle toho jak poloha a vzdálenost jsou příznivější, může i cena pozemku býti vyšší nebo naopak, aniž by to na konečnou cifru výnosnosti podniku platný mělo vliv.

Třeba tomu rozuměti asi tak: pozemek blízký, zvláště výhodný třeba dražší s nákladnějším zařízením má větší přitažlivost a naději na značnější a pravidelnější návštěvu; hrubý výnos na takovém pozemku bude poměrně větší, byť i na cifru výnosu čistého větší břemeno režijní mělo vliv zkracující.

Naproti tomu pozemek vzdálenější, méně výhodný, za to ale levnější, nevyžadující zařízení zvlášt nákladných, bude snad

míti menší přitažlivost, návštěva bude tím méně hojná a celkový hrubý výnos menší, avšak v poměru k menší režii může být konečný výsledek s předešlým stejný.

Podle předeslaného bude správně, jest-li do svých rozpočtů zahrneme peníz 50.000 zlat. jakožto základní hotovou kvotu za pozemek a peníz 150.000 zl. jakožto sumu k zúrokování a amortisaci určenou. — Úrok a kvota amortisační spadají na účet roční režie.

V kapitole V. již jsme vypočetli obnos, jakého je zapotřebí na zakoupení zvířat pro park zoologický i zahradu akklimatační sumou 50.000 zl., předpokládáme-li ovšem, že bude nutno koupiti vše, a nepočítáme-li na dary.

Zbývá učiniti si obraz nákladů investičních.

Tu v přední řadě třeba jednati o úpravě místa; pokud máme na zřeteli tři místa, o kterých se jedná, byl by náklad na dvou v této příčině nepatrný, na místě třetím ale značnější, avšak tuto by se rozdíl vyrovnal rozdílem v ceně kupní, takže možno právem pro všechny tři případy zahrnouti do rozpočtu průměrnou stejnou sumu, již páčíme po zralém uvážení na 5000 zl.

V druhé řadě dle rozvrhu našeho programního potřebí postarati se o budovu restaurační a vše, co s programem všeobecným souvisí (viz str. 34.).

Náklad v té příčině může být velice různý; jak z toho, co jsme při vypisování podmínek vyhlednutých míst sdělili, vysvítá, jest v jednom případě restaurace již pohotová, v druhých dvou dala by se pro začátek aspoň pořídit adaptaci jiných budov. Kdybychom na tyto věci pro začátek vložili do rozpočtu sumu 30.000 zl., mohli bychom předpokládati, že bychom s touto sumou stačili v daných poměrech požadavkům dosti vytříbeným.

Ovšem zřízení „velkého restaurantu,“ jaký máme na mysli, a jakými na př. honosí se zoologické zahrady v městech podobných, jako je Praha, vyžaduje nákladu 80—100.000 zl., po případě i většího, zejména kdyby se měla zříditi při ní z i m n i zahrada palmová.

Než i uskutečnění takového podniknutí není v Praze vyloučeno, neboť vyskytlo se již nabídnutí jistého vynikajícího závodu, že vystavění podobné restaurace za určitých podmínek

by na svůj vrub se ujal a snad i součinnost některých jiných činitelů by v té příčině uskutečnění podniknutí toho umožnila.

Pro zoologický park dle našeho programu jest zapotřebí desíti větších budov a desíti menších budov aneb parků s méně nákladnými útulky. Náklad na tyto stavby činí průměrně asi 130.000 zl., během-li za základ jednak rozpočty zahrad zool., v témž asi rozsahu jako projektovaná pražská zařízení, jednak stavební poměry města Prahy.

Podle okolností, které místo ze tří navržených se pro zahradu zoologickou získá, bude možno buď nákladu toho užiti ku zdokonalení úpravy budov, buď jej i zmenšiti.

Jsouť na všech 3 ponavrhovaných místech po ruce jisté budovy, jichž dá se použití, s kteroužto okolností snad nikde ještě zařízení zool. zahrady se nesetkalo; v zahradě Kinských jsou pak dokonce pro některé účely již poměry terraiční tak pohodové, že netřeba nákladné stavby, nýbrž že stačí pouhé oploštění a zdokonalení útulku.

Tento zařizovací kapitál přivtělením oddělení akklimatačního, pokud se týče zvířat, by se již o mnoho nezvětšil, neboť jednalo by se tu při zařízení již jen o dvě další stavby a šest parků, k čemuž by dalších 15.000 zl. jistě stačilo.

Podle předeslaného vykazuje zřízení zahrady zoologické a akkl. v našich poměrech následující celkový rozpočet:

Pozemek (splatná suma)	50.000 zl.
Sady, vodovody a pod.	5.000 »
Stavby	160.000 »
Zvířata	50.000 »
Úhrnem	<u>265.000 zl.</u>

Aby zahrada mohla býti ve skutek uvedena a návštěvě obecnstva otevřena, jest z té sumy zapotřebí míti pohodově před otevřením aspoň částku 200.000 zl.

Do tohoto rozpočtu nejsou ovšem pojaty ještě tři věci, jež zůstavujeme jako případné zdokonalení podniku další budoucnosti, a sice:

1. zřízení palmové zahrady nákladem asi . . . 60.000 zl.
2. » akklimatačního oddělení zahradnického nákladem asi 30.000 »
3. zřízení hvězdárny pro lid a musea experimentálního s pracovní vědeckou nákladem asi 25.000 »

Celkem 115.000 zl.

Dle toho činí **rozpočet celého podniku:**

a) pro park zoologický a zoologickou zahradu aklimatační	265.000 zl.
b) pro zahradu palmovou a zahradn. oddělení aklimatační	90.000 »
c) pro hvězdárnu lidovou, museum experimen- tální a vědecké pracovny	25.000 »
d) záloha	20.000 »
Úhrnem	<u>400.000 zl.</u>

K úhradě tohoto obnosu jest zapotřebí 4000 podílů po 100 zl. Pro začátek stačí, když jich složena bude na hotovosti polovina.

Aby se nezdály rozpočty tyto někomu přehnány a jinému snad zase příliš uskrovněny, budiž tu uvedeno několik číslic z cizích zoolog. zahrad.

Aklimatační zahrada pařížská, kteráž má pozemek 22 ha od města Paříže zdarma (za uznávací nájemné 1000 fr. ročně), vyžadovala zařizovacího kapitálu na budovy 376.000 fr., na oplotění, vodovod a sady 340.000 fr. a na zvířata 55.000 fr., dohromady tedy 771.000 franků čili přibližně 385.500 zl.

Zoologická zahrada v Hanovru, zaujímající 25 jiter (13·38 ha), z nichž polovičku dalo jí město za roční uznávací nájemné 1 tolaru, byla zařízena původně ve velmi skrovných poměrech, nicméně bylo zde potřebí na stavby 86.400 zlat., na sady, oplotění a p. 13.490 zl., na zvířata 9880 zl.

Zoologická zahrada drážďanská (11·74 ha velká), již dostalo se pozemku zdarma od krále, takže jen nepatrnou část od města k jeho zaokrouhlení zakoupila, vyžadovala na stavby původně (bez nynější nové restaurace) 137.466 zl., tedy asi přibližně takové sumy, jaká pro naši zahradu zoolog. jest rozpočtěna.

Podobně také zoolog. zahrada v Rotterdamu, kteráž již pozemek ve výměře 31·5 ha koupila za 150.000 zl., vydala na stavby s malou restaurací 130.000 zl. a zakoupila zvířat za 43.000 zl.

Zoolog. zahrada v Pešti, které dostalo se pozemku zdarma od města (ve výměře 32 jiter po 1200 s. = 24 víd. jit. po 1600 = 13·81 ha) za uznávací nájemné několika dukátů

(tyto zas více než s dostatek nahraženy jsou několikatísířcovou subvencí městskou) vydala na stavby celkem velmi skrovné přes 62.000 zl., na sady, vodovody a oplotění přes 52.000 zl.

Můžeme tudíž celkovou číslíci našeho rozpočtu zařizovacího uznati za přiměřenou a správnou, byť snad i v některých podrobnostech nastaly změny, podmíněné definitivnou volbou místa.

KAPITOLA VIII.

Jakého nákladu vyžaduje vedení zahrady zoologické a aklimatační a jak se uhradí?

Roční rozpočty zahrad zoologických ovšem velice se liší dle rozsahu jejich, počtu zvířat, různosti zařízení a poměrů, za jakých byl získán pozemek a kapitál zařizovací.

V základě poměrů, v předešlých dvou kapitolách vyličených, můžeme si ustaviti asi následující **rozpočet režijní pro zoolog. park a zoolog. zahradu aklimatační**:

Zúročení a umoření nesplaceného kapitálu	
pozemkového	6.750.— zl.
Zúročení podílů členských jakožto kapitálu	
zařizovacího 4% při splacení 2000 podílů	8.000.— „
Služné úředníků, výběřčích, dohlížitelů a	
opatrovatelů zvířet	17.000.— „
Krmení zvířat	25.000.— „
Topení a osvětlování	2.000.— „
Udržování staveb, sadů a strojů	8.000.— „
Tiskopisy a reklamy	3.000.— „
Doplňování zvířat a inventáře	6.000.— „
Oděv zřízencům, náčiní, dovozy a p.	2.000.— „
Různá jiná vydání	4.500.— „
Možné překročení rozpočtu	6.750.— „
Odpisy na stavby a inventář	15.000.— „
Úhrnem	<u>104.000.— zl.</u>

Máme-li jednati o úhradě nákladů ročních, jest nám učiniti si především obraz o možné návštěvě roční a výši vstupného, abychom posouditi mohli výši z toho plynoucího příjmu, jenž tvořiti bude vždy hlavní část příjmů veškerých; porovnání s návštěvou jiných zahrad zoologických, jakož i posouzení do-

mácích našich poměrů musí nám býti při tom hlavním vodítkem.

Návštěva zahrad zoolog. dle poměrů dotyčných měst, dle počtu jejich obyvatelstva, spojení komunikačního, přílivu venkova a cizinců jest různá.

Tak na př. v Drážďanech při počtu obyvatelstva 290.000 (s předměstími) vykazuje zoologická zahrada roční návštěvu průměrně 300.000 osob.

Hamburk, jenž má zahradu mnohem dokonalejší, ovšem také více obyvatelstva (623.000) a čilejší styk obchodní, vykazuje v zoolog. zahradě návštěvu průměrně 900.000 osob ročně.

Normální vstupné činí ve většině zahrad zoologick. v Německu 1 mark ve všední dny, $\frac{1}{2}$ marky ve svátky a neděle; výmínečně jest někde normální vstupné menší, t. j. 75 pf.

Výhodami, jež se poskytují spolkům a členům, jinde také předplatitelům, celkový průměr vstupného za osobu značně se snižuje až na 40—30 pf. čili 24—18 kr.

V té příčině nebude ani v Praze pokračováno méně liberálně.

Normální vstupné, jež bude stanoveno asi na 1 Kor. ve všední dny a 60 haléřů ve svátky a neděle, také zde sklesne výhodami, jež poskytnou se spolkům a dětem průměrně asi na polovičku.

Vezmeme-li v úvahu tedy okolnosti:

1. že Praha co do počtu obyvatelstva (počítaje ovšem i předměstí a přiléhající obce předměstské v sumě přes 400.000 obyvatelů) stojí asi v prostředku mezi Drážďany a Hamburkem;
2. že Praha svou šťastnou situaci uprostřed země jeví se pro celý český venkov střediskem neobyčejné přitažlivosti a snadné přístupnosti, vůbec také střediskem, k němuž tíhne organicky větší území nežli k Drážďanům neb Hamburku;
3. že návštěvy výstav v posledním desetiletí v Praze pořádaných jsou dobrým ukazovatelem, čeho může dobrý atrakční podnik ve příčině návštěvy očekávati;
4. že tyto návštěvy vykazují za 5 měsíců sumy takové jako 2,432.356 osob (jubilejní výst. r. 1891), 2,065.285 (českoslov. výst. národopisná r. 1895), a za 4 měsíce 556.000 (výst. architektury a inžen. r. 1898.),

můžeme zcela dobře vzít za základ těchto svých rozpočtů pro 12 měsíců průměrnou roční návštěvu aspoň 500.000 osob, t. j. průměrně denně 1372 osob. Kdybychom dále vzali za základ, že z této sumy bude 50.000 dětí, které zaplatí jenom po 10 kr. a že zbytek 450.000 osob nebude platit průměrně více než 20 kr. vstupného, objeví se nám jako příjem ze vstupenek částka 95.000 zl.

Možnost návštěvy 500.000 osob osvětlují jasně jak shora provedená srovnání mezi Drážďany a Hamburkem, tak také místní naše podmínky.

Třeba jen uvážiti, že v létě ve zvlášť příznivých dnech svátečních docíliti lze zcela mimořádných čísel návštěvních; číslce 20.000 osob není na Prahu příliš vysoká; Praha dovedla dost často postaviti v létě návštěvní kontingent 30, 50 i 80 tisíc osob.^{*)} Také v jiných zahradách zoolog. se návštěv takových dociluje; na př. i v Drážďanech (v Hamburku až 32.000 osob). Kromě těchto mimořádných dnů lze počítati na zvýšenou návštěvu nedělní a sváteční vůbec; také to není příliš mnoho, vezmeme-li v úvahu číslce 7—8000 návštěvníků v létě, a jen asi $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ toho počtu v zimě; vyšší nežli průměrné návštěvy docíliti lze také ve všední dny koncertní; celkem nepáčíme ji číslci 1624 osob vysoko nad průměr, kdežto v zimě mohou koncerty v některý všední den docíliti několikanásobné návštěvy všedních dnů zimních.

Statistika takového průměru návštěvy by asi takový poskytovala obraz:

A) V létě od 1. května do 31. října:

6**)	dnů svátečních po 20.000 os.	120.000
28	» » » 7.322 » ca.	205.000
40	» koncertních » 1.625 »	65.000
110	» všedních » 319 » ca.	35.000

*) Výstava jubilejní r. 1891 vykazovala ve dnech svátečních průměrně 22.157 osob, ve dnech všedních průměrně 9777 osob, výstava národopisná roku 1895 ve dnech svátečních průměrně 37.067 osob, ve dnech všedních průměrně 7221 osob, výst. archit. a inžen. r. 1898 ve dnech svátečních průměrně 14.087, ve všedních dnech 2426 osob.

***) Výstava architektury a inženýrství r. 1899 docílila za 22 dnů svátečních návštěvy 309.919, což by přepočítáno na tuto uvedené 34 dny činilo 478.958 t. j. o 53.959 více, než-li tuto do rozpočtu vkládáme. Vedle toho celkovou návštěvu 150 všedních dnů letních rozpočítáváme na 100.000, kdežto na výstavě architektury a inženýrství činila za 102 dny 246.112, což přepočítáno na 150 dnů představovalo by sumu 361.800 čili o 261.800 osob více, než-li do rozpočtu vkládáme.

B) V zimě od 1. list. do 30. března:

34 dny sváteční	po 1618 os.	55.000
25 dnů koncertních	* 600 *	15.000
122 dny všední	* 41 *	5.000
Úhrnem osob		500.000.

Srovnací tabulka návštěv pražských výstav s rozpočtenou návštěvou zahrady zoologické.

	P r ů m ě r			P o ě t		Celková suma
	dnů svátečních	dnů všedních	denní vůbec	dnů svát.	dnů všedn.	
Jub. výst. 1891 . .	22.157	9.777	15.592	31	125	2.432.356
Nár. výst. 1895 . .	37.067	7.221	12.749	30	132	2.085.285
Výst. arch. a inž. 1898 *)	14.087	2.422	4.634	22	162	556.031
Rozp. zoolog. zahr. v Praze pro léto	9.559	666	2.833	34	150	425.000
Rozp. zoolog. zahr. v Praze pro zimu	1.618	136	510	34	147	75.009

Z tabulky vysvitá, že jsme počítali ve dnech svátečních téměř jen na polovinu a ve dnech všedních téměř jen na čtvrtinu návštěvy výstavy nejméně navštívené. Průměrnou návštěvu letních dnů svátečních předpokládáme vůbec nižší než 10.000 os., k čemuž sluší poznamenati, že na výstavě r. 1891 nebylo v neděli a ve svátek nikdy méně než 10.000 osob, na výstavě r. 1895 jen jednou a r. 1899 pak za celé léto jen pětkrát byla návštěva nižší než 10.000.

Průměr obyčejných návštěv však ještě nebude muset býti ani tak vysoký, jak tuto rozpočteno; neboť 6 dnů po 20.000 návštěvn. jest jistě minimem, jež lze předpokládati, neboť různými prostředky, jako mimořádnými atrakcemi (panoramaty, produkcemi etnografickými a p.) docíliti lze mimořádných návštěv (nadprůměrných) i ve dnech všedních; mimořádným snížením vstupného (na př. vůbec na 20 kr.), jako se jinde děje obyčejně v první neděli po prvním v měsíci, rovněž lze docíliti návštěv nadprůměrných i v zimě, takže po uvažení všech těchto okolností dá se návštěvy 500.000 osob v Praze, jakožto minimální docíliti; kdyby podařilo se zahradu zoolog. umístiti v zahradě Kinských, jest možno, že by tento rozpočet daleko byl předstižen.

*) Statistika byla kuse publikována, takže ani konečná cifra není přesně známa, nicméně možný rozdíl od číslce správné může býti jen nepatrný.

Tím ovšem není příjem ze vstupného úplně vyčerpán — neboť možno přece připustiti, že ze 2000 splacených podílů aspoň $\frac{1}{4}$, to jest **500 vymění své kupony za vstupenku**, která připouští tu výhodu, že kromě dospělé osoby (majitele podílu) mají na ni přístup ještě jeho dvě děti, takže docílí tím podílník jedné vstupenky za $5\frac{1}{3}$ krejcaru.

Než výměna 500 kuponů dle zúročení ve vydáních rozpočtého znamená v příjmech částku 2000 zl.

Také třeba ještě podotknouti, že v počtu návštěvníků, jak jsme jej u zolog. zahrad drážďanské a hamburské vytkli, není zahrnut **počet předplatitelů**, kteří na př. v Drážďanech poskytují příjem 8721 zlat., v Hamburku dokonce 18.176 zl. Kdybychom i v této příčině skonstroovali si pro Prahu sumu průměrnou, dostali bychom částku 13.448 zlat., kterouž však v našem rozpočtu zaokrouhlujeme pouze na 10.000 zl.

Další důležitou položku v příjmech zahrad zoologických představuje **příjem z restaurace**. V té příčině budiž poznamenáno, že jsme v příjmech zůstavili nepovšimnutý výdej na koncerty a jiné atrakce, jimiž restaurace svou přitažlivost uplatňuje. Proto také celk. zisk z restaurace odhadneme značně níže, než jak jeví se v příjmech jiných zool. zahrad.

Jestli na př. v Drážďanech vynáší restaurace přes 11.000 zla a v Hamburku pak 28.690 zl., jestli pak jinak uvážíme poměry pražské vzhledem k nynějším okolnostem hostinství vůbec, nebude se asi výnos 5000 zlat. z restaurace nikomu zdáti přílišným, neboť jej odhadujeme daleko pod polovinou výnosu drážďanského.

Menší sumy představují v příjmech zahrad zoologických **peníze za plány, průvodce, nájemné z kiosků a za odprodaná zvířata aneb jiné přírodniny**. Podle průměru jiných zahrad zoologických možno takový příjem páčiti, když velmi nízko aspoň na 3000 zl.

Avšak tu ještě nedotkli jsme se **příjmu ze zahrady akklimatační**, jež mohou býti dosti značné vzhledem k možnosti odprodeje zvířet, králíků, různých zvířat domácích, ptákův pro domácnost, drůbeže, vajec, peří a t. d.

Než budme i v této příčině skromní a odhadněme tento příjem jen $\frac{1}{10}$ příjmu jiných zahrad akklimatačních, tedy asi na 3000 zl.

Konečně jsou tu výtěžky mimořádné, kterých docíliti lze rozmanitým způsobem, zvláštními atrakcemi a podniky v rámci zahrady, jež buď platí nájem, procenta ze zisku nebo vykazují zvláštní vstupné. To vymáhá sice také mimořádného někdy nákladu, může ale přiměřeně ročně nésti 8000 zl.

Dle předeslaného zjevil by se obraz příjmů zoologické zahrady v Praze následovně:

Vstupné 450.000 osob à 20 kr.	90.000 zl.
50.000 dětí à 10 "	5.000 "
500 kuponů závodních podílů vyměněných za vstupenky	2.000 "
Příjem od abonentů	10.000 "
Výnos restaurace	5.000 "
Za plány, průvodce, nájem z kiosků, garde- roby a jiné různé	4.000 "
Výnos zahrady akklimatační	4.000 "
Výnos mimořádných atrakcí	8.000 "
Úhrnem	128.000 zl.
Rozpočtený vydej	104.000 "
Čistý výnos	24.000 zl.

Přihlédněme k celkové rozvaze příjmů a vydání.

Vydání zahrady drážďanské činí ročně průměrně 90.000 zl.

Vydání zahrady hamburské 147.000 zl.

Poněvadž v našem rozpočtu nejsou zahrnuta mimořádná vydání na koncerty a atrakce restaurační (nýbrž uveden jen o to zmenšený výnos restaurace), která v Drážďanech činí na 8000 zl., v Hamburku 20.000 zl., jevily by se sumy porovnávací po nás částkami 82.000 a 127.000 zl., z čehož průměr, kterým jsme se řídili, činí 104.000 zl., na které vydej výše byl rozpočten a jehož rozpočet skutečně také dosti volnosti poskytuje, aby nebyl překročen.

Vyplyvá tudíž z celkové rozvahy čistý výnos 24.000 zl., kterýž stačí, aby zúročena byla i 2. polovina 2000 závod. podílů 4% sumou 8000 zl., jakož i aby zúročeno bylo 4% i dalších 400.000 zlat. kapitálu pozemkového, kdyby došlo k zamýšlené koupi zahrady Kinských a byl družstvu potřebný kapitál s touto podmínkou poskytnut.

Avšak celý tu podaný rozpočet opírající se na jedné straně o naprostou samostatnost Družstva

beze vší podpory činitelů k tomu povolaných, na druhé straně počítající s nejvyššími možnými vydaji a nejnižšími příjmy, připouští ještě další naděje slibného rozvoje.

Na jedné straně lze spoléhati, že činitelé, jakými jsou **města**, při nichž zahradu zoologickou a akklimatační zakládáme, jakými jest také **země**, po případě i **stát**, nezůstaví podniknutí toto bez podpory, která hlavně k tomu může čeliti, aby kapitál pozemkový byl jí uhrazen.

Tím již uvolní se značný obnos příjmů, jež bude možno obrátiti k dobru celku.

Na druhé straně, bude-li účastenství dost vydatné, že zařizovací kapitál dostoupí rozpočtené výše, zdokonalí se **podnik tou měrou**, že i zvětšení jeho příjmů bude tím podepřeno.

Jestliže byli jsme v Praze sto provéstí s úspěchem půl a 2,000.000 podniky s existencí několika měsíců, tož zajisté dovedeme provéstí také $\frac{1}{2}$ —1 milionový podnik existence trvalé s úspěchem značně vydatnějším.

KAPITOLA IX.

Výsledek našich úvah.

Výsledek úvah provedených v kapitolách předchozích chceme tuto shrnouti ve stručné formě. Jeví se takto:

- I. Zahrada zoologická a akklimatační v Praze jest **kulturní potřebou** hlavního města i celého království Českého.
- II. V okolí Prahy není místa způsobilého, jež by nalézalo se v rukou koruny, země neb města, na jichž blahovůli by se mohlo appelovati, aby pozemek ten po příkladu světovém k podniku tomu věnovaly.
- III. V okolí Prahy i v městě samém jsou místa způsobilá k tomuto účelu, avšak vesměs jenom místa, která koupí možno získati.
- IV. Kapitál k zakoupení místa až do sumy 200.000 zl. a kapitál zařizovací může býti opatřen podniknutím družstevním s podporou státu, země, hlavního města a obcí předměstských.
- V. Nejzpůsobilejší místo pro podnik jest zahrada Kinských; zde však kapitál pozemkový přesahuje síly družstva v odst. IV. uvedené. Poněvadž zakoupením zahrady Kinských zachránil by se veřejnosti jeden z nejkrásnějších, ale také již posledních velkých sadů města, appelleje družstvo na pomoc a součinnost měst pražských, hlavně král. hl. města Prahy a města Smíchova, aby konaly svou povinnost kulturní, v odstavci II. vyznačenou, a povinnost svou k obyvatelstvu i k svému povznesení.

VI. Zakoupením zahrady Kinských zachránil by se hlavnímu městu nejen stkvost nevšedního půvabu a pramen stálého osvěžení, nýbrž zjedнала by se také podniku zahrady zoologické nejlepší půda, na které by celý jeho program mohl býti rozvinut s naději na úplný kulturní i finanční úspěch.

Tím by dostalo se hlavnímu městu Praze a celému království Českému ústavu, jakým ještě žádné město evropské v jednotě se nehonosí, t. j.

1. zahrady zoologické s terrariem a akvariem mořským a sladkovodním;
2. zahrady akklimatační;
3. lidové hvězdárny, sbírek a divadla experimentálního.

Bohdá nebude lze zaznamenati v historii hlavního města a obcí předměstských, že by se byl nalezl někdo, kdo by tak významnému kulturnímu dílu byl chtěl klásti překážky anebo zbraňoval, aby se nestalo vše možné, čeho třeba k jeho uskutečnění.

- VII. Než byt i neuskutečnil se podnik na pozemcích zahrady Kinských, jsou v záloze pro jeho provedení dvě jiná vhodná místa, kdež by podnik menšího nákladu vyžadoval, za to však i při menší nežli minimálně rozpočtené návštěvě, hospodářsky prospíval, ač dá se očekávati, že by i jinde při rozvážném řízení podniku rozpočtené návštěvy a tím ještě větší výnosnosti podniku se docílilo.
- VIII. Finanční rozvaha podniku ukazuje, že podnik, jak jest družstvem promyšlen, může býti v Praze podnikem života schopným a výnosným, jenž podílníkům slušný výnos jich kapitálu v plné míře zajistí, necht uskuteční se kdekoli.

KAPITOLA · X.

Doslov.

Družstvo pro zřízení zahrady zoologické a akklimatační v Praze odevzdávající veřejnosti české tento »Pamětní spis« skládá jím zároveň účet ze své přípravné činnosti.

Nechť setká se snaha a činnost družstva s výsledkem jakýmkoli, tento »pamětní spis« zůstane trvalým dokladem, že družstvo přikročilo k své práci s rozvahou, že stvořilo pro ni reelní podklad a že učinilo vše, co na ten čas ve prospěch myšlenky, již činnost svou zasvětilo, bylo možno a účelno.

Družstvo doufá také pevně, že na tom základě dopracuje se úspěchu, že nesetká se s neporozuměním, neochotou a indolencí, které by podniknutí jeho učinily nemožným.

Kdyby se tak mimo nadání přec státi mělo, zaznamenaloby družstvo příčiny a výsledky tohoto, pro král. hlavní město Prahu neblahého a pro nynější jeho kulturní vyspělost vždy významného skutku, pro trvalou paměť v dodatku k tomuto pamětnímu spisu, načež složivši svůj účet finanční by se rozešlo.

Než naděje jeho kotvíc kromě důvěry v blahovůli a porozumění se strany král. hlavního města Prahy a jeho obcí předměstských také v důvěře v kulturní vyspělost českého lidu, ve vlastní vytrvalost a píli i ve finanční úspěch podniku, bohdá nesklame slibné očekávání, že tentokráte

**Zahrada zoologická a akklimatační v Praze
stane se skutkem.**

Zřízení družstva a výhody podílníků.

Družstvo ustavivši se pro uskutečnění zahrady zoologické a aklimatační, jest společenstvem zřízeným nejen k tomuto ideálnímu účelu, nýbrž i společenstvem pracujícím pro zisk svých členů.

Každý podílník může úrok ze svého podílu vždy realizovati velmi výhodně již tím, že kupon jeho vymění za vstupenku do zahrady zoologické, kteráž výhoda jest taková, že kdybychom dle nynější míry úrokové počítali jen se 4% zúročením podílu, docílil by jedné vstupenky za 5 $\frac{1}{3}$ kr., neb naopak kdybychom počítali s výhodou, jaké docíliti může ve příčině vstupného předplatitel, znamenala by tato směna nejméně 8 $\frac{1}{2}$ procentní zúročení podílů.

Než i když nechce podílník kupon svého podílního listu za vstupenku vyměnit, zajištěno je mu povahou podniku vždy nejméně normální zúročení.

Avšak v tom ještě nejsou zahrnuty další prospěchy podílníka, že totiž kromě toho za zvláštních výhod může levně opatřiti vstupenky též pro členy své rodiny, že může docíliti i četných jiných výhod při zakupování zvířat (zejména hospodářských a sportovních) ze zahrady aklimatační a pod.

Zařízení toto spočívajíc na přesném finančním plánu poskytuje podílníkům družstva více výhod nežli ve kterékoli jiné zahradě zoologické, na principu družstevním anebo akciovém založené.

A při tom všem není ještě v poměrech, jak jsme je v kapitolách spisu pamětního vyložili, vyloučeno, že dostane se podílníkům další superdividendy.

K tomu ukazují nejen poměry naše domácí, jež mluví na prospěch každého dobrého atrakčního podniku, nýbrž i poměry jiných zahrad zoologických. — Mýlil by se, kdo by zcela beze všech důkazů tvrdil, že zahrady zoologické v cizině jsou pasivní.

V té příčině třeba předně rozeznávat podniky finančně dobře založené od podniků na slabších základech spočívajících.

Všude, kde pracovalo se přesně dle správného finančního plánu, kde nelaborovalo se s nedostatečnými pokusy a začátky, nýbrž soustavně pokračovalo dle dobře promyšlených zásad hospodářských a finančních, tam všude pracuje se s úspěchem.

I tam, kde, jako na př. v Berlíně, náklady režijní dosahují až 650.000 marek (čili 380.000 zl.), docílují se úplné rovnováhy v rozpočtu, což znamená, že se vyhovuje všem povinnostem, že se zúčtuje vložený kapitál akcionářů.

Mnohé zahrady zoologické pracovaly z počátku se schodkem, hlavně potud, pokud nepřihlíželo se k praktické stránce hospodářské. Tak na př. frankfurtská zahrada pracovala se schodkem, pokud živila »na najaté půdě« bez restaurace, bez akvaria a t. d. Jakmile však přesídlila se na půdu vlastní, jakmile zřídila stkvostnou restauraci nákladem 300.000 mk., rozpočet její nabyl rovnováhy a akcionářům dostalo se zisku, byť i náklady byly se zvětšily a byť i v zahradě palmové v tomtéž městě zařízené, byla vyrostla zahradě zoologické velmi značná soutěž.

Tak bylo i s drážďanskou; živila potud, pokud byla praskrovně opatřena nepatrnou restaurací, jež nestačila nárokům velkého města a cizinců; poměry nápadně se změnily, když zřízena byla druhá velká a skvělá restaurace; akciový kapitál zahrady činí dnes 834.562 marek a bilance vykazuje rovnováhu úplnou.

S úspěchem velice uspokojivým pracuje zejména akklimatační zahrada pařížská, díky tomu, že ze živočišstva, v novější době i z rostlinstva mnoho odprodává.

Při podniknutí našem máme všechny tyto příklady a zkušenosti na zřeteli; z nich čerpáme poučení a přihlížejíce k poměrům domácím, jak společenským a národním, tak i k hospodářským, přikročujeme k podniknutí s rozvahou, která, jak doufáme, zabezpečuje úspěch.

Proto zveme kruhy nejširší k účastenství v tomto národním hospodářském podniku, jenž slibuje král. hlavn. městu Praze i království Českému dodati nového lesku, lidu českému opatřiti nový ústav kulturní a podílníkům jeho pramen poučení, potěšení i zisku.

Končíme připojujíce pro úplné porozumění

Výňatek ze stanov.

§ 2. Účelem družstva jest: Zříditi a udržovati veřejnou zahradu zoologickou a akklimatační v obvodu král. hlav. města Prahy a obcí sousedních, prováděti v ní odchov a prodej zvířat, po případě i rostlin všeho druhu, příslušných výrobků a naturalii, buditi v obecnstvu zájem pro vědy přírodní a jich praktické upotřebení, podporovati vědecká bádání, umělecké studie, i různá odvětví hospodářská, názorné vyučování školní i lidové, spolu učiniti zoologickou zahradu zábavním a výletním místem, které by obyvatelstvu král. hlav. města Prahy i cizincům poskytovalo příjemný pobyt a ušlechtilou zábavu.

§ 6. Výše závodního podílu stanoví se na 100 zl. čili 200 korun r. č. a každý společník povinen jest míti nejméně jeden podíl. Podíly složí se buď celé neb v pěti ročních lhůtách (po sobě jdoucích) po 20 zl. (40 korunách) r. č. Na každý podíl vydá se zvláštní list podílný, podepsaný předsedou neb místopředsedou, pokladníkem a předsedou finančního odboru. Kdo by splátky na podíly v čase správní radou ustanoveném obmeškal, ztrati zaplacené již částky: kdyby totiž dvoji upomenutí marným zůstalo, částky ty propadnou ve prospěch fondu rezervního.

Pro členy v pozdějších letech přistupující nesmí býti výše závodního podílu snížena, naopak jest správní rada povinna navrhnutí valné hromadě přiměřené zvýšení, jakmile by to vyšší mira užitková ospravedlňovala.

§ 8. Výhody společníků. Každý společník neb zástupce jednoho podílu společenského, může každý roční kupon podílového listu vyměnit za jeden předplatní lístek, znějící na jméno jeho nebo některého člena jeho rodiny a opravňující k 25ti návštěvám zahrady. Dvě ditky společníka do 12ti let věku, nalézající se v průvodu osoby, na niž lístek jest vystaven, mají vstup volný. — Osoby hromadné, jako spolky, obce a pod. mohou místo vstupenky na 25 jednotlivých návštěv žádati vstupenku pro jednu návštěvu hromadnou 25 osob dospělých nebo 100 dítek. — Kupony za vstupenky nevyměněné opravňují k vybirání dividendy, valnou hromadou dle § 11. ustanovené. Dojde-li na ustanovení superdividendy, mají na tuto nárok, jak majitelé kuponů nevyměněných, tak i majitelé vstupenek. Kromě toho mají společníci přední nárok na koupi zvířat po případě rostlin a jiných naturalii ze zahrady, za výhod, správní radou od případu k případu pro každý správní rok napřed stanovených: rovněž i ke koupi jednotlivých vstupenek pro členy své rodiny za zvláštních výhod správní radou stanovených. — Výhod uvedených může užívati jen společník, jenž má podíl svůj úplně splacený.

